

Scientific journal
«ECONOMICS AND FINANCE»

AGRICULTURAL
UNIVERSITY - PLOVDIV

Socio-economic development of regions

Collective monograph

The monograph is included in scientometric database RSCI

Academic Publishing House of the Agricultural University
Plovdiv, Bulgaria
2017

**Academic Publishing House of the Agricultural University
Plovdiv, Bulgaria**

Socio-economic development of regions

Science editor:

Drobyazko S.I.

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Professor of RANH

Reviewers:

Prof. Neli Bencheva, DSc

Vice Rector of Agricultural University, Plovdiv, Bulgaria

Prof. Stela Todorova, PhD in Economics

Department "Regional development", AU, Plovdiv, Bulgaria

Socio-economic development of regions: Collective monograph. - Academic Publishing House of the Agricultural University Plovdiv, Bulgaria, 2017. - 76 p.

ISBN 978-617-7214-55-6

Theoretical and applied principles for the mechanism of sustainable development and management of economic systems formation, based on domestic and foreign specifics have been considered in the collective monograph. Specific character of mechanism of sustainable development of economic systems at the state level, sector, industry and enterprise formation has also been investigated. Mechanism of social and economic enterprises' development has been analyzed.

Collective monograph is intended for politicians, scientists, entrepreneurs, teachers, postgraduate students, students and anyone interested in the issues of formation the mechanism of effective regulation of enterprise economic activity.

ISBN 978-617-7214-55-6

© 2017 Copyright by Academic Publishing House of
the Agricultural University Plovdiv, Bulgaria[®]
© 2017 Authors of the articles

CONTENT

ВПЛИВ ЕКЗОГЕННИХ ФАКТОРІВ НА НАЦІОНАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ. Акіліна О.В., Михацька А.В.	4
РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНОГО- ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ. Блага В.В., Благой В.В., Янченко Н.В.	14
РАЗВИТИЕ СФЕРЫ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК ОДНО ИЗ ПЕРСПЕКТИВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ. Задорожнюк Н.А., Волкова Н.О., Михеева А.Е.	24
ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ОРГАНІЧНІ ПРОДОВОЛЬЧІ ТОВАРИ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ. Левкіна Р.В., Левкін А.В., Гіржева О.М., Ряснянська А.М.	34
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ. Приходько О. М.	43
СТАН ПОВОДЖЕННЯ З ПРОМИСЛОВИМИ ВІДХОДАМИ В СТАРОПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНАХ. Кочешкова І.М., Трушкіна Н.В.	61

ВПЛИВ ЕКЗОГЕННИХ ФАКТОРІВ НА НАЦІОНАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ

Акіліна О.В.,

кандидат економічних наук, доцент,

Михацька А.В.

кандидат педагогічних наук,

Київський університет імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми. Зовнішні міграційні процеси в Україні, як наслідок значного зниження рівня життя населення, набули загрозливого масштабу не тільки щодо негативних наслідків для національного та регіональних ринків праці, але й з точки зору порушення економічної безпеки держави.

Водночас, окремі сторони міграції мають свої позитивні аспекти. Проте для України, на наше переконання, переважають саме негативні наслідки цього процесу. Суть полягає в тому, що в країні, яка експортує робочу силу, погіршується ситуація на ринку праці (плюси від зняття напруги на внутрішньому ринку праці мають лише тимчасовий характер), знижується її інтелектуальний потенціал. Національна економіка країни-експортера робочої сили, а саме України, втрачає наймобільнішу і, як правило, конкурентоспроможну частину працездатного населення. За кордон з метою працевлаштування виїжджають, в основному, молоді люди з досить високим трудовим потенціалом. Унаслідок цього відбувається зміна структури трудових ресурсів. До негативних наслідків трудової міграції також варто віднести подальше загострення демографічної ситуації, що також здійснить віддалений вплив на стан національного ринку праці. Вирішення цієї проблеми потребує формування виваженої державної політики з урахуванням регіональної специфіки тенденцій трудової міграції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам функціонування ринків праці приділено увагу в багатьох сучасних наукових дослідженнях. Актуальними є питання пов'язані з впливом міграційних процесів на національні та регіональні ринки праці. З цієї точки зору цікавими є

дослідження «Міграція в Україні: факти і цифри» [1] та проект «Дослідження та діалог щодо політики у сфері міграції й грошових переказів в Україні» [2], які виконало Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні, а також Звіт МОП щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні [3].

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Проте ще недостатньо розглянута значна кількість питань, які пов'язані, з впливом міграційних процесів на національний ринок праці, а також проблематика українського ринку праці в умовах євроінтеграційних процесів.

Ціль статті. Виокремлення негативних впливів екзогенних факторів на національний ринок праці та розробка рекомендацій щодо запобігання їх негативним проявам.

Результати дослідження. Один із найбільш поширених міфів, пов'язаних із євроінтеграцією, став міф про різке зростання безробіття одразу після вступу до ЄС. Проте, головним чином рівень зайнятості у кожній країні визначає політика національних урядів та розвиток національних економік. Слід згадати, що країни п'ятого етапу розширення ЄС, – Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чехія – до 90-х років були соціалістичними економіками. Тому курс на ринкові реформи в цих країнах спровокував серйозні соціальні наслідки, які були подолані лише на початку нового тисячоліття, коли відбулося відносне відновлення на національних ринках праці. Період 2004-2008 рр. в цих країнах був періодом економічного буму, тому нові проблеми на ринках праці почалися тільки з початком світової фінансової кризи.

З огляду на реакцію економік країн-членів ЄС на цю кризу можна виділити кілька сценаріїв: успішний та проблемний (див. рис.1). Нині на ринку праці ЄС попит перевищує пропозицію у високотехнологічних секторах, нестача висококваліфікованих працівників спостерігається в сферах інформаційно-комунікаційних технологій і охорони здоров'я. Диспропорцію породжує невідповідність освітньої політики потребам сучасного ринку праці.

Наступний серйозний виклик – безробіття молоді (вдвічі вище загальноєвропейського) і велика частка застійного безробіття.

<i>"Балтійський":</i>	<i>"Польський":</i>
<ul style="list-style-type: none">• Ситуація на ринку праці Литви була найгіршою серед трьох країн Балтії. Тому Єврокомісія спільно з литовським урядом розробили план дій зі стабілізації ринку праці. Зокрема проекти стимулювання місцевої зайнятості для особливо депресивних регіонів країни, створення робочих місць на селі. Однак після вступу до ЄС через різницю у зарплатах емігрувало багато литовців, зокрема у Британію. З початком кризи стрімко зросло безробіття у найбільш вразливих галузях, що сильно залежали від кредитування або були орієнтовані на внутрішній ринок. Подібні проблеми спіткали Латвію, Угорщину та меншою мірою – Словаччину, драйвером розвитку економіки якої став стрімкий розвиток автомобільної промисловості.	<ul style="list-style-type: none">• Успішний сценарій продемонструвала Польща, що в 90-х роках мала високий рівень безробіття. Нині цей показник коливається в районі 8,5-6,8% і є стабільно нижчим за середній рівень в ЄС. Непогану ситуацію на польському ринку праці часто пояснюють масовою трудовою еміграцією до інших країн ЄС після відкриття кордонів. Частково це так, проте не можна не помітити, що вступивши до ЄС із дуже низьким рівнем доходів населення, Польща демонструє наздоганяюче зростання цього показника. Тобто робочі місця в країні вдалось не лише зберегти, а й зробити більш високооплачуваними. До подібних успішних сценаріїв слід додати Чехію та Естонію.

Рис. 1. Наслідки вступу до ЄС постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи

Україні на шляху євроінтеграції потрібно знайти свої засоби ефективного регулювання ринку праці. Особливості безробіття в нашій країні вимагають проведення додаткових досліджень та розробки спеціальних програм підтримки зайнятості, особливо такої вразливої категорії населення, як молодь, з урахуванням європейського досвіду та власних напрацювань у сфері освітньої політики. Молодіжний ринок праці України має власну специфіку. По-перше, він характеризується нестійкістю попиту й пропозиції, що зумовлюється соціально-професійною невизначеністю молоді. По-друге, молодіжний сегмент має низьку конкурентоспроможність проти інших вікових груп. По-третє,

збільшується група молоді, яка ніде не працює і не навчається. Серед основних проблем цього ринку слід виділити: відсутність у молодих людей досвіду роботи; низький рівень залучення до самозайнятості; обмежену кількість робочих місць з нестандартними формами зайнятості та відсутність єдиної інформаційної бази даних таких робочих місць; збільшення «тіньової» зайнятості.

Також суттєвою проблемою в Україні є те, що Державна служба зайнятості охоплює лише малу частку безробітних, близько 30%, а звітування щодо ринку праці забезпечується переважно через Державну службу статистики. Разом з тим, законодавство про зайнятість покладає всі обов'язки в основному на Державну службу зайнятості, не враховуючи обмежену ступінь її участі у функціонуванні ринку праці. В той час як у Європі поширена практика, згідно з якою Державна служба зайнятості є головною установою з реалізації політики на ринку праці. В більшості європейських країн Державні служби зайнятості охоплюють майже 100% безробітних і мають відповідні повноваження та ресурси на проведення додаткових досліджень ринку праці та зайнятості. Всезагальна політика зайнятості в європейських країнах передбачає набагато ширший спектр заходів втручання на рівні економічної політики, фіскальних заходів, податкових стимулів, систем освіти та професійного навчання й галузевих планів розвитку.

Важливим напрямом регулювання у сфері зайнятості молоді є прийняття та реалізація державних та цільових програм, які повністю присвячені або частково передбачають заходи у даній сфері. В результаті проведеного дослідження виявлено недостатню ефективність діючих програм регулювання молодіжної зайнятості в Україні, незважаючи на всі задекларовані ними заходи. Ці програми не є ефективними, тому що не призводять до покращення функціонування молодіжного ринку праці.

За даними Державної служби статистики України безробіття українського населення (за методологією МОП) у першому півріччі 2017 року зафіксовано на рівні 9,4%, при цьому серед молоді у віці 15-24 років воно становить 23,1%, у

віці 25-29 років – 11,6% , у віці 30-34 років – 9,4% [4]. В результаті, відповідаючи на питання про матеріальне становище, тільки 1,8% молодих людей зазначили, що можуть придбати все необхідне, 44,4% – що їм на життя вистачає, але не можуть придбати речей тривалого вжитку, 26,7% – що їм вистачає лише на харчування, а 6,3% – перебувають за межею бідності [5]. Це спонукає українську молодь шукати «кращого життя».

Згідно з результатами обстеження з питань міграції, проведеного МОП у 2013 році, 1,2 млн. осіб, або 3,4 відсотка населення України, були трудящими-мігрантами [3]. Серед населення працездатного віку частка трудящих-мігрантів у періоді обстеження становила 4,1 відсотка [3]. У віковій групі 25-29 років більшість (у 4,3 рази більше) цих осіб становили чоловіки, у той час як жінки переважали у віковій категорії 60-70 років (у 6,8 разів) [3]. Сільське населення демонструє вищий рівень участі у міграційних потоках, що обумовлено обмеженими можливостями зайнятості у сільській місцевості. Причому умови праці українських трудових мігрантів не є задовільними. Згідно з результатами обстеження, лише 38% трудових мігрантів уклали письмовий трудовий договір з іноземними роботодавцями [3]. У більшості випадків письмовий трудовий договір між трудовими мігрантами та роботодавцями був укладений мовою країни працевлаштування, і тільки у 25 % випадків його було перекладено українською [3]. Особливо вразливими до порушень своїх трудових прав є ті трудові мігранти, які працюють домашніми працівниками.

Не зважаючи на зазначені проблеми, за результатами дослідження Соціологічної групи «Рейтинг», оприлюдненими в жовтні 2017 року, 44% українців шукають можливості працевлаштуватися за кордоном, а 35% – мають бажання виїхати туди на постійне проживання. Причому залишити батьківщину хоче здебільшого молодь (68% на працевлаштування і 54% – назавжди). [6]

Схожі дані встановлені Дослідженням «Молодь України-2017» [5]: тільки 62,1% молодих людей хочуть жити в Україні, причому найбільше бажання жити в Україні виявляють молоді люди у віці 30-34 років (68,8%) та молодь Сходу України (67%). Бажання сільської молоді емігрувати з України на 6,8 в.

п. перевищує подібні бажання міської молоді. В цілому лише кожен п'ятий серед тих, хто хоче працювати за кордоном, готовий повернутися в Україну (серед молоді у віці 20-24 роки – кожен четвертий з опитаних) [5].

Основна причина такої тенденції полягає в падінні заробітків і відсутності перспектив у зростанні економіки України найближчим часом. Вітчизняні зарплати залишаються найнижчими в Європі, й навіть у країнах найближчого зарубіжжя. Тому в процесі опитування серед причин, що спонукають українську молодь до міграції, на першому місті була названа проблема матеріального добробуту (54,1%) [5]. Серед інших – відсутність в Україні таких можливостей для роботи, як в інших країнах; відсутність в Україні реальної демократії та законності, а також бажання отримати досвід життя в іншій країні, вподобання інших культур, військові дії на Сході України.

Отримання кращих умов життя як причину можливої еміграції найчастіше називали на Сході країни, бажання забезпечити майбутнє дітей – на Півдні, відсутність достойної роботи – на Заході. Молодь дещо частіше за інших називає причинами бажання емігрувати відсутність роботи та можливості для самореалізації, найстарші – відчуття небезпеки та кращу медицину. [6]

Мотивами до навчання за кордоном було названо: бажання отримати досвід життя в іншій країні (52,2%); можливість познайомитися з іншими культурами (46,5%); можливість удосконалення мовних навичок (43,8%); відсутність в Україні таких можливостей для навчання як в інших країнах (28,7%) [5].

Головними європейськими країнами призначення мігрантів з України є Італія, Чехія, Німеччина, Угорщина, Іспанія та Португалія. Проте серед найбільш бажаних для еміграції та навчання країн українці виділяють Польщу, яка є єдиною країною Шенгенської зони і країною ЄС, законодавство якої передбачає, що негромадяни Євросоюзу, які перетнули кордон у рамках безвізового руху, також мають право на роботу, якщо оформлять додаткові

документи, прибувши на місце працевлаштування. Можна прогнозувати що, у найближчому майбутньому українських мігрантів в Польщі стане більше.

За даними аналітичного центру CEDOS [7], що збирає та аналізує дані про кількість українських громадян, які навчаються у закордонних університетах, число українців на студіях в іноземних університетах станом на 2014/2015 навчальний рік становило 59 648 осіб. Динаміка зростання з 2009 по 2015 роки склала 129%. Вже традиційно частка українців серед іноземних студентів Польщі є доволі відчутною - 2014/2015 році вона склала 53%, значно випереджаючи другу за розміром діаспору, білоруських студентів, яка налічує майже 10% . У решті країн українці значно поступаються іншим студентським діаспорам та складають частку до 7%. Наприклад, у Німеччині українських студентів 2,9%. Чехія та Угорщина, хоча й приваблюють чимало українців, є більш бажаними для молоді з балканських країн, тож українські студенти складають там 5,5% та 4,3% відповідно.[7]

Зазначена ситуація дає європейським ринкам праці певні переваги:

- пошук талантів в умовах глобальної конкуренції;
- заповнення дефіциту робочої сили у в тих секторах, які є менш привабливими для місцевих працівників;
- збільшення внутрішнього попиту в окремих секторах економіки внаслідок присутності мігрантів (ринок житла, харчова промисловість, ринок послуг кадрових агентств);
- сприяння інноваційній активності економіки. Особливі запити у сфері ІТ-технологій. Чимало європейських фірм розвиваються на стільки швидко, що постійно потребують висококваліфікованих працівників, а саме такими є програмісти з України, яких на досить якісному рівні готують українські вищі навчальні заклади.

Однак масові запити українців працездатного віку, зокрема молоді стосовно міграції є суттєвою втратою трудового потенціалу для України. Політика невтручання в зазначені процеси призводить до значних бюджетних втрат для України (за даними досліджень світової міграції вони можуть

досягати 1 млн. дол. США на одного фахівця з урахуванням непрямих втрат), зниження темпів створення нових робочих місць, «розмивання» середнього класу, втрати конкурентоздатності української економіки.

Враховуючи, що значна частина української науки зосереджена у ВНЗ, то втрата студентського контингенту через навчання за кордоном – це шлях до закриття навчальних закладів, отже й це загроза для майбутнього української науки. Ми не поділяємо оптимістичної позиції Міністерства освіти і науки України стосовно того, що міграційні процеси сприяють популяризації української освіти та спонукають університети до конкурентної боротьби [8]. Ми розглядаємо ці процеси як не лише потенційні, але й реальні загрози у науково-технологічній сфері національної безпеки, оскільки параметри кадрового потенціалу науки і освіти визначальним чином впливають на темпи соціально-економічного розвитку, міжнародну конкурентоспроможність країни та її позиції на світовому ринку. Бо в основі цього процесу, як зазначалося вище не питання якості освіти (доречи в процесі опитування 67% молодих українців підтвердили своє задоволення отриманою в Україні освітою, особливо вищою[5]), а питання матеріального добробуту. Потрібно розуміти, що для молоді виїзд на навчання за кордон нерідко стає першим кроком до довгострокової еміграції. Тим більше, що в багатьох країнах закони спрямовані на те, щоб молоді фахівці могли отримати дозвіл на тривале проживання, хорошу роботу і навіть громадянство.

Залишиться втішатися лише тим, що у світових дослідженнях отримало назву «циркуляції мізків», коли частина студентської молоді по завершенні навчання та частина трудових мігрантів повернеться в Україну з новими знаннями, вміннями та досвідом. А також тим, що за даними проекту «Дослідження та діалог щодо політики у сфері міграції й грошових переказів в Україні» всі українські довгострокові мігранти відправили у 2014 році грошових переказів на суму 1,691 млн. дол США, або в середньому 4 348 дол США на домогосподарство [2]. З цієї суми, 61% були заощаджені або

інвестовані в Україні [2]. Співвідношення заощаджень трудових мігрантів за кордоном до грошових переказів в Україну становить 2,4:1.

Висновки та пропозиції. Проте, які б позитиви від міграційних процесів ми не знаходили, необхідно визнати, що для українського ринку праці, втрата власного молодіжного ресурсу – це велика втрата. Тут доречно згадати слова Заступника Генерального секретаря ООН Д-р Бабатунде Осотімехіна: «Ніколи раніше в світі не було так багато молоді. І ніколи у майбутньому, швидше за все, не буде такого потенціалу для соціально-економічного прогресу» [12]. Отже, від того, як ми сьогодні будемо задовольняти потреби і сподівання молоді, залежить майбутнє нашої країни. Тому нині важливо правильно оцінити масштаби міграції та спрогнозувати її динаміку, знайти шляхи гальмування зазначених процесів шляхом надання ефективної допомоги молодим людям, впровадження дійових програми зайнятості, які містять не лише пріоритети у сфері зайнятості, але й механізми їх реалізації.

Змінити ситуацію можна лише комплексно, звернувши увагу перш за все на три головні аспекти: освіту, підтримку самозайнятості та соціальний захист. Останній компонент тісно пов'язаний зі створенням ефективної системи пенсійного забезпечення, а не її імітації під час останньої реформи. Суттєвий вплив на ринок праці очікується також від освітньої реформи. Нагальним питанням є формування мотивації і створення умов для залучення молоді до наукової діяльності, що потребує збільшення фінансування, розвитку новітніх галузей, створення нових технологічних центрів.

Література:

1. МОМ Міжнародна організація з міграції. Міграція в Україні: факти і цифри. [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf.
2. МОМ Міжнародна організація з міграції. Дослідження та діалог щодо політики у сфері міграції й грошових переказів в Україні: Міграція як чинник розвитку в Україні. [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf.

3. МОП Міжнародна організація праці. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні. [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_244746.pdf
4. Державна служба статистики України. Демографічна та соціальна статистика. [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Міністерство молоді та спорту України. Дослідження «Молодь України-2017». [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/34436>.
6. РЕЙТИНГ соціологічна група. Динаміка міграційних настроїв українців. [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_migracionnyh_nastroeniy_ukraincev.html
7. CEDOS аналітичний центр. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu.\>
8. Верховна рада України. Комітет з питань європейської інтеграції провів слухання на тему: «Україна в міграційних процесах до ЄС: втрати та здобутки». [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://rada.gov.ua/fsview/144605.html>
9. Стадник М. Публічне управління сталим регіональним розвитком [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2015_10_09_mater_fsdu.pdf#page=120.
10. Ільч Л.М. Ендогенні та екзогенні детермінанти структурних трансформацій ринку праці на сучасному етапі його розвитку. [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/68249/07-Ilyich.pdf?sequence=1>
11. Ilich L., Akilina A. IMPACT OF ICT ON LABOR MARKET DEVELOPMENT: MAIN TRENDS AND PROSPECTIVES. [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/69#.WnY4Np3FKt9>.
12. Unfpa.org. The State of World Population 2014 [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.unfpa.org/swop>

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Блага В.В.,

к.е.н., доц.

Благой В.В.,

к.е.н., доц.

Янченко Н.В.

к.е.н., доц.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

В умовах сьогодення виникла нагальна потреба розробити науково-теоретичне обґрунтування запровадження нового методологічного комплексу фінансово-економічного моделювання, який би відобразив забезпечення належної, з точки зору євроінтеграційних прагнень і сталого розвитку, якості рішень з підготовки і прийняття регіональних цільових екологічно орієнтованих інвестиційно-інноваційних проектів в автотранспортній галузі.

Мета дослідження полягає у розробці науково обґрунтованої концепції прийняття інвестиційного рішення як методологічного інструменту відображення прагнень муніципального утворення щодо підвищення ефективності управління інвестиційним процесом в контексті сталого розвитку регіону.

Необхідна розробка змістовно-аналітичної основи та процесної конструкції системи функціонального оновлення фінансової структури як інструменту модернізації у відповідності з єровимогами щодо якісного поліпшення механізмів взаємодії та узгодження економічних інтересів споживачів автотранспортних послуг, структур транспортної галузі і місцевих органів державної влади.

Соціально-економічний і фінансовий розвиток регіону потребує розробки новітніх полідіменсиональних підходів та процедур оптимального використання коштів місцевого бюджету та позабюджетних фондів, підвищення прозорості та зрозумілості фінансової політики для територіальної громади, зростання ефективності дії фінансових інструментів.

Сучасним механізмом підвищення ефективності бюджетного процесу,

підтвердженого європейським досвідом, є програмно-цільовий метод. Програмно-цільовий метод є ефективним механізмом використання коштів, у першу чергу бюджетних, та посилення відповідальності виконавців за досягнення наперед визначених цілей та конкретних результатів. Цей метод застосовується при складанні та виконанні бюджетів різного рівня через розробку та фінансування державних і регіональних цільових програм [1].

На сьогоднішній день, фінансові ресурси місцевих бюджетів зосереджені в основному лише на утримання самої бюджетної сфери. В свою чергу на реалізацію певних громадських цілей і розв'язання проблем територіальної громади, приділяється не достатньо уваги, що гальмує соціально-економічний і фінансовий розвиток регіонів України.

Актуальність програмно-цільового методу на сучасному етапі підтверджується в забезпеченні контролю не лише за цільовим використанням бюджетних ресурсів, але і за досягнутими кінцевими результатами впровадження інновацій. Головна увага зосереджується на забезпеченні потреб громадян та отриманому соціальному та інших видів ефектів.

Для ефективної реалізації регіональних цільових програм необхідно програмно-цільовий підхід доповнити проектно-орієнтованим. Використання проектно-орієнтованого підходу до формування та реалізації регіональних цільових інвестиційних програм різної спрямованості дозволить конкретизувати передбачені у програмах заходи, забезпечити ефективне використання коштів задля досягнення поставлених кінцевих цілей і результатів.

Виконання кожної розробленої цільової програми сталого розвитку регіону має здійснюватися шляхом реалізації відповідних інвестиційних проектів, які входять до складу програми. Окрім інвестиційних проектів, що виконуються в рамках кожної цільової програми, у регіоні можуть бути реалізовані спеціальні проекти.

Водночас в даному дослідженні враховані пріоритети розвитку регіону, які визначені державою. Так у Державній стратегії регіонального розвитку до

2020 р. визначено пріоритетним розвиток транспортної галузі в частині розбудови та модернізації транспортної інфраструктури.

Також процес дослідження враховує здобутки та вимоги державних законів і регіональних цільових програм, зокрема таких, як: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», «Загальнодержавна програма боротьби з онкологічними захворюваннями на період до 2022 року», «Програма підвищення рівня та покращення якості життя населення Харківської області на період до 2020 року», «Програма науково-технічного та інноваційного розвитку регіону на період до 2020 року», «Програма підвищення енергоефективності та зменшення споживання енергоресурсів по Харківській області на 2014 – 2018 роки», «Транспортної стратегії України на період до 2020 року» та інші.

В сучасних умовах включення України у світові процеси глобалізації та регіоналізації особливої актуальності набувають регіональні аспекти стратегії сталого соціального-економічного зростання. У цьому контексті особливої ваги набувають питання фінансового, соціально-економічного та екологічного розвитку регіонів на підставі позитивних структурних зрушень пріоритетних галузей господарського комплексу. У зв'язку з цим, постає комплекс проблем, які визначають основні шляхи регулювання функціонування і розвитку головних ланок територіально-господарського комплексу та потребують розробки дієвих механізмів фінансового забезпечення цільових програм екологічної і соціальної спрямованості, покликаних на зростання добробуту територіальної громади і покращення позицій національного господарства у європейському просторі. Але існуючі методики не враховують того, що трансформаційні процеси у країні призвели до кризових явищ і більшість структур автотранспортної галузі вже знаходиться у різних стадіях фінансової кризи, або перебувають перманентно в цьому неблагополучному становищі. На думку авторів, для успішного розв'язання зазначених питань потрібні спільні зусилля структур автотранспортної галузі та місцевих органів державної влади.

У цьому контексті важливе теоретичне і практичне значення набуває розробка та прийняття науково обґрунтованих рішень, які допоможуть забезпечити досягнення потрібних темпів сталого економічного зростання регіону.

Метою фінансової політики є мобілізація фінансових ресурсів, потрібних для задоволення потреб розвитку територіальної громади. Згідно з цим фінансова політика покликана виробити сприятливі умови для активізації підприємницької діяльності на регіональному рівні.

Важливе значення надається підвищенню ефективності витрачання фінансових ресурсів шляхом їх розподілу між галузями громадського виробництва, а також їх концентрації на основних напрямках соціально-економічного розвитку.

В процесі розробки фінансової політики виділяються принципи побудови фінансового механізму, що дозволяє більш успішно реалізувати вище перелічені завдання. Фінансова політика має важливе значення в процесі розвитку продуктивних сил, раціональному їх розміщенні на території країни. Також вона сприяє забезпеченню фінансовими ресурсами реалізації цільових інвестиційно-інноваційних програм, зосередженню засобів на провідних напрямках розвитку економіки, стимулюванню росту ефективності господарювання, підвищенню зацікавленості усіх регіонів в розвитку господарства.

Впровадження економічно аргументованої системи інвестиційних стимулів та прийомів державного сприяння позитивним структурним зрушенням в транспортній галузі, важливо проводити з урахуванням розгорнутого аналізу наслідків господарської діяльності структур автотранспорту і їх впливу на розвиток економіки на мезо- та мікрорівні.

Процес управління фінансовою діяльністю ґрунтується на певному механізмі, який прийнято називати фінансовим (або, як вважає дехто з авторів, фінансово-кредитним). У науковій літературі існують деякі розбіжності щодо тлумачення сутності фінансового механізму.

Так, О.Л. Дробозіна у своїй праці [2] пише: «Фінансовий механізм є системою встановлених державою форм, видів і методів організації фінансових відносин», а далі пропонує підрозділяти його на директивний (обов'язковим учасником якого є державні органи влади) і регулювальний, що застосовується для організації внутрішніх господарських відносин суб'єкта господарювання. Такий підхід дає можливість чітко виокремлювати зовнішні і внутрішні фактори регулювання фінансових відносин по відношенню до структури господарювання.

Значні розбіжності у визначенні фінансового механізму полягають у різному тлумаченні окремими авторами змісту цього поняття. Так, наприклад, дана дефініція трактується як важіль здійснення фінансової політики, різновид засобів фінансового управління, або навіть як методичний інструментарій організації фінансових відносин. Ці розбіжності пояснюються насамперед проблемою їх структуризації, можливістю розуміння як у широкому, так і у вузькому сенсі.

Таким чином, спираючись на наведені дослідження, викладемо авторський погляд на цю проблему, яка для України досить актуальна, бо однією з проблем стимулювання розвитку економічних процесів, досягнення сталого економічного зростання регіону є перманентна фінансова криза структур господарювання на регіональному рівні.

Отже, розглядаючи фінансовий механізм неодмінним учасником якого є державні органи влади як систему форм, видів і методів організації фінансових відносин, необхідно виокремити функціональні підсистеми, а саме загальний макроекономічний фінансовий механізм та механізм регулювання функціонування структур територіально-господарського комплексу [3].

Але якщо ціноутворення, кредитування, оподаткування, які є одними із основних економічних методів управління, ми вводимо до складу функціональних підсистем, то ціни, види і розміри інвестиційних ресурсів, величину нормативів за забруднення довкілля, що є тонким гнучким інструментом, застосовуємо у вигляді ключового фінансово-економічного

важеля управління економікою і фінансами регіональних структур господарювання. До цих важелів також відносимо прибуток, амортизаційні відрахування і фінансові стимули.

Таким чином, проведені дослідження доводять, що фінансова криза, неплатоспроможність, банкрутство суб'єктів господарювання являються явищами розповсюдженими в економіці регіонів України загалом та автотранспортного сектору економіки регіонів зокрема. Тому необхідна розробка та впровадження комплексу заходів щодо аналізу та попередження фінансової кризи структур господарювання на регіональному рівні.

Можливості розвитку економіки і досягнення економічного зростання багато в чому визначаються інвестиційними процесами в країні. Тому у контексті даної детермінанти, необхідно запровадити ефективну систему пошуку, залучення і оптимального використання інвестиційних ресурсів.

Багато існуючих визначень категорії пов'язують інвестиції виключно з цілями приросту капіталу [4, 5, 6, 7]. Але на даному етапі розвитку економіки такий підхід до інвестиційної діяльності на рівні регіону стає недостатнім, оскільки інвестиції можуть мати як економічні, так і управлінські, техніко-технологічні, соціальні, екологічні цілі вкладення капіталу.

Економічна ситуація в Україні, обумовлена кризами і трансформаціями системи, вимагає активізації інвестиційної діяльності. Аналіз динаміки інвестиційних процесів дозволяє зробити висновок про зміну парадигми інвестиційного розвитку в регіонах. Основними чинниками, які вплинули на цей процес є: приватизація суб'єктів господарювання; регіоналізація планування і фінансування державних інвестицій, застосування програмного і індикативного методу управління інвестиціями; перехід від екстенсивного до інтенсивного шляху використання економічного потенціалу; зміна структури інвестицій.

На разі, за останні роки сталася зміна функцій регіональної інвестиційної політики. Якщо раніше на регіональному рівні проводили політику накопичення і розподілу бюджетних коштів, то нині до них додалися нові

функції: пошуку, залучення і оптимального використання позабюджетних і бюджетних інвестиційних ресурсів.

Вкладені в розширене відтворення інвестиційні ресурси через певний період часу ведуть до створення нових робочих місць, росту частини валового доходу, яка за допомогою розподільних каналів забезпечує досягнення належного життєвого рівня.

Таким чином, можна зробити висновок, що інновації стимулюють економічне зростання, в т.ч. за рахунок процесів екологізації, скорочують тривалість економічних депресій та збільшують періоди піднесень.

Оцінка впровадження та виявлення нерівномірності інновацій у просторовому вимірі проводиться в розрізі галузі та регіону. Регіональний розріз пов'язаний з аналізом міждержавних розбіжностей і розроблений у дослідженнях Дж. Вея. Нерівномірність інновацій пояснюється тим, що території, на яких інновації впроваджуються достатньо швидкими і масштабними темпами, досягають зростання скоріше і на більш якісній основі. Перехід від однієї базисної інновації до їхнього об'єднання у вигляді кластера – це не просто формальна процедура, а перехід до якісної категорії, яка відноситься до макрорівня.

Таким чином, оцінка сучасної ситуації показує, що реальною можливістю автотранспортного сектору економіки регіону конкурувати з іншими територіями, досягти справді європейського рівня і мати позитивний міжнародний імідж є впровадження інноваційних технологій. Очевидно, що потрібне створення механізму підтримки ефективності інвестицій. Таким механізмом може бути система безперервного інвестиційно-інноваційного проектування. Суть такого механізму полягає в тому, що інвестування повинне тісно пов'язуватися з впровадженням інновацій. Інновації є одним з головних механізмів, що забезпечують зростання і гарантують підтримку економічного потенціалу.

Проведені дослідження якісних змін стану функціонування фінансово-економічної системи при різноманітних зовнішніх умовах і досягнення стану

реагування системи на зазначені зміни в межах саморегуляції, а саме змінах функцій, а не організаційних структур. В порівнянні з існуючими в практиці стратегіями структурної оптимізації поєднання математичних, фінансово-економічних і організаційних компонентів у межах єдиної стратегії визначає необхідний баланс між ефективністю і адаптивністю системи. Такий підхід надає можливість виробити оптимальний курс впровадження інновацій і послідовно змінювати функції та ліміти, з метою одержання синергетичного ефекту.

Проведений аналіз напрацювань у сфері інноваційного фінансово-економічного проектування виявив, що для ефективного функціонування і активного освоєння автотранспортними структурами регіону інвестицій (нагальна потреба в яких виникла внаслідок процесів трансформації економічної системи регіону і починають функціонувати для втілення в життя екологічно орієнтованих проектів) до складу засновників слід включати органи регіональної влади, інвестиційні компанії та фінансової установи.

Комерційні структури головним чином ставлять собі за мету одержання максимального розміру прибутку. Таким чином, якщо до складу інвесторів увійдуть органи регіональної влади то реалізація таких інвестиційних проектів повинна мати на своїй меті більшою мірою економічні ніж фінансові результати проекту. Необхідно враховувати всі види ефектів від реалізації інвестиційних проектів. При чому ефекти інвестування з'являються у всіх учасників інвестиційного процесу: структурах автотранспорту, інвестора та споживачів транспортних послуг.

При вирішенні питання про участь у реалізації проекту органів державної регіональної влади, потрібно здійснення неодмінного обліку соціальних чинників, традицій і цінностей як найбільш важливих, впливаючи на здійсненність, практичну реалізацію і експлуатацію проектів, спрямованих на сприяння конкретним галузям і регіонам.

Аналіз соціальних аспектів інвестиційного проекту націлений на визначення, передусім, міри обліку проектом наступних чинників:

соціальних, культурних і демографічних особливостей місцевих одержувачів економічних переваг;

соціальна структура зайнятості в регіоні реалізації проекту, що забезпечує стабільну участь в проекті одержувачів економічних переваг.

Аналіз економічних аспектів покликаний виявити спроможність інвестиційного проекту сприяти програмам розвитку окремих територій та конкретним галузям, а також розкрити потенційні можливості забезпечення аналогічного рівня економічних переваг на фоні скорочення витрат, та перспективи збільшення ефективності проекту за рахунок зміни його окремих компонентів. В першу чергу встановлюється, наскільки раціональним є використання у рамках проекту наявних ресурсів бюджету регіону і позабюджетних фондів, враховуючи при цьому завдання сталого розвитку регіону. Також однією з важливих вимог, є адекватне стимулювання різних учасників проекту.

Екологічна оцінка переслідує мету визначити можливий вплив проекту, що реалізується, на довкілля і врахувати екологічні аспекти в ході розробки проекту, визначити шляхи екологічної оптимізації проекту або обмеження і шляхи усунення негативних дій. При цьому розглядаються існуючі екологічні умови, можливість сприятливої дії проекту на довкілля, екологічна придатність альтернативних варіантів інвестування, вибору об'єктів інвестування на регіональному рівні.

Таким чином, зростає актуальність дослідження процесу взаємодії структур автотранспортної галузі та органів місцевої державної влади в контексті впровадження інвестиційно-інноваційних програм і отримання при цьому додаткових ефектів у всіх учасників інвестиційного процесу.

Література:

1. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі [Електронний ресурс] / Розпорядження КМУ від 14 вересня 2002 р. N 538-р. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua

2. Дробозина Л. А. Финансы. Денежное обращение. Кредит: Учебник / Л. А. Дробозина, Л. П. Окунева, Л. Д. Андросова и др., Под ред. Л. А. Дробозиной. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 284 с.
3. Сокоринська І.Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства: общественно-политическая литература / І.Г. Сокиринська // Фінанси України, 2003. – №1. – С. 88-95.
4. Фишер С. Экономика / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи; [пер. с англ.]. – М.: Дело ЛТД, 1993. – 864 с.
5. Кругман П.Р., Обстфельд М. Международная экономика: Теория и практика / П.Р. Кругман, М. Обстфельд; [пер. с англ.]. – М.: эк. факультет МГУ, ЮНИТИ, 1997. – 799 с.
6. Кемпбелл Р. Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика / Р. Кемпбелл, К. Макконелл, Л. Брю Стенлі; [пер. з англ. С. Панчишин, О. Ватманюк]. – Львів: Просвіта, 1997–671 с. (в пер.) – Ч. 1: Макроекономіка – 1997. – 671 с.
7. J.M. Keynes. General Theory of Employment, Interest and Money: [Електронний ресурс] / Collected Writings of John Maynard Keynes // London: Macmillan – 1973. – vol. VII. – P. 43. – Режим доступу до журн.: <http://www.ek-lit.agava.ru/keynsod.htm>.

РАЗВИТИЕ СФЕРЫ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК ОДНО ИЗ ПЕРСПЕКТИВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ

Задорожнюк Н.А.,

кандидат экономических наук, доцент

Волкова Н.О., Михеева А.Е.

магистрантки

Одесский национальный политехнический университет

Информационные технологии (ИТ) лежат в основе жизнедеятельности современного человека. Благодаря развитию ИТ происходят процессы глобализации, связанные с трансформациями в социальной и экономической сферах жизнедеятельности населения и влияющие на институты общества [1].

Вопросы, посвященные развитию регионов раскрываются во многих научных работах. Так, методические основы развития регионов предложены в трудах Возняка Г.В. [2], Остапенко Е.А. [3] и Соколова А.П. [4]; а обеспечение развития регионов в условиях децентрализации – в исследованиях Власюка А.С. [5] и Луцкива А.М. [6]. Можно отметить, что вклад этих ученых в данную проблематику довольно весомый, но, вместе с тем, не определена роль сферы ИТ в развитии региона. В связи с этим возникает необходимость решения данного вопроса.

В последние годы практически во всех сферах наблюдается информатизация общества – глобальный социальный процесс, особенностью которого является преобладание видов деятельности, связанных со сбором, накоплением, обработкой, хранением, передачей, использованием и защитой информации. Следует отметить, что эти виды деятельности осуществляются на основе современных ИТ, которые можно рассматривать с одной стороны – как элемент, а с другой – как функцию информационного общества. ИТ обеспечивают упорядочивание потоков информации на глобальном, региональном и локальном уровнях, что подтверждает особую значимость сферы ИТ, в связи с чем наблюдается активное их внедрение во все сферы общественного производства, как в экономической среде, так и в социальной.

Следует подчеркнуть, что в социальной среде на сегодняшний день ИТ обеспечивают ряд очень важных функций:

- сбор и накопление событий, а также статистической информации об общественных связях и развитии, демографической ситуации в регионе и стране, новых возможностях социальной инфраструктуры;
- сохранение всех данных в удобном для быстрого нахождения виде;
- своевременное обновление и предоставление данных по мере необходимости субъектов социальной сферы и населения;
- сопоставление показателей, происходящих социальных процессов с «идеальными» показательными общественным воспроизводством населения, с учетом скорости их преобразований;
- эффективное взаимодействие организаций и учреждений социальной сферы всех уровней через своевременное предоставление необходимой информации.

Для национальной экономики ИТ очень важны, так как они используются практически во всех ее сферах и видах деятельности.

Сфера ИТ считается одной из самых прибыльных и востребованных не только в Украине, но и в других странах мира. Специалистов данной сферы привлекает конкурентоспособная зарплата, социальный пакет и востребованность работы по всему миру. Рынок ИТ в Украине находится на стадии активного развития, в последние годы наблюдается широкое распространение новейших услуг коммуникаций, включение Украины в международное информационное сообщество.

Согласно статистическим данным, Украину считают лидером в Европе по количеству сертифицированных ИТ-специалистов на душу населения. В настоящее время более 100 тыс. украинских ИТ-специалистов работают во всевозможных компаниях и при этом спрос на персонал продолжает повышаться [7].

Следует отметить, что в 2015 г. экспорт украинского программного обеспечения принес доход в размере 2,5 миллиарда долларов [7]. В регионах

Украины ИТ-специалистов насчитывается от 74 тыс. до 100 тыс. чел. Это люди, которые получили образование в украинских ВУЗах, работают и платят налоги в бюджет Украины.

По утверждению специалистов, те знания в ИТ-сфере, которые получают сегодня первокурсники, получая образование в ВУЗах, к окончанию студентами третьего курса обязательно устареют. Технологии 2050 года в настоящее время воспринимаются нами как нереальные или фантастические.

Основными потребителями ИТ-услуг в развитых и развивающихся странах являются сегодня государственные компании, финансовые организации, телекоммуникационные операторы.

В Украине, согласно анализу государственной службы статистики Украины, 91,1 % предприятий во всех регионах страны используют компьютеры в своей деятельности. Самый высокий уровень компьютеризации показали предприятия, которые совершали деятельность в области денежного посредничества, предоставления кредитов, страховании – 99,6 % от общего количества предприятий, принявших участие в исследовании. В производстве фильмов и деятельности в сфере радиовещания и телевидения этот показатель 96,5%, а уровень компьютеризации в гостинично-ресторанной сфере – 82,1 % [8].

Важно отметить, что в Украине создана и успешно функционирует Ассоциация «Информационные технологии Украины», главными целями которой являются консолидация усилий по продвижению на внешних рынках конкурентоспособной продукции украинских компаний, слияние научного и производственного потенциала Украины для создания программного обеспечения, которое отвечает международным стандартам, а также условий для дальнейшего развития области [9].

Компании-основатели Ассоциации являются ведущими украинскими разработчиками программного обеспечения («Miratech», «SoftLine», «Mirasoft», «ProFIX», «Ukrsoft», «SoftServe»), которые накопили успешный опыт в области

продажи и лицензировании ИТ-услуг на развитых рынках Северной Америки и Европы.

Главными задачами Ассоциации «ИТ Украины», являются:

- создание условий для дальнейшего роста экспортного потенциала украинских ИТ-компаний и привлечения иностранных инвестиций;
- объединение ИТ-компаний и исследовательских организаций Украины, которые занимаются разработкой программного обеспечения;
- усовершенствование существующего законодательства и создание условий для развития ИТ бизнеса, а также обеспечение правовой защиты прав интеллектуальной собственности;
- укрепление связей с учебными заведениями Украины, которые обеспечивают подготовку кадров для сферы ИТ;
- расширение участия украинских ИТ-компаний в зарубежных специализированных выставках и презентациях; пропаганда технических возможностей и достижений отрасли за рубежом;
- содействие более интенсивному внедрению стандартов СММ и ISO9000/2000, в области менеджмента проектов и управления качеством в компаниях членах ассоциации [9].

Одними из достижений Ассоциации «ИТ Украины» является ее членство в Всемирном Альянсе ИТ и услуг (WITSA) и Европейской ИТ Ассоциации (ЭКТА).

Участие в Ассоциации способствует установлению и поддержанию взаимного доверия, обеспечению контактов руководителей и специалистов коммерческих организаций, а также делового партнерства.

В Украине возникает потребность в формировании и реализации современной региональной политики, учитывающей процессы глобализации и информатизации. В связи с этим необходима автономизация региональных экономических интересов и децентрализация в управлении экономическими процессами, с целью реализации принципа сравнительных издержек и эффективного использования природных ресурсов региона. Также необходима

экономическая интеграция на межрегиональном уровне с использованием современных технологий, в том числе информационных, и рыночных моделей экономического развития.

Важно понимать, что конкурентоспособность национальной экономики связана с развитием сферы ИТ – чем более развита эта сфера, тем более конкурентоспособной является страна, регион, отдельно взятая отрасль или даже предприятие. В связи с этим авторами определена роль ИТ-сферы в развитие региона (на примере южного региона), что отображено на рис.1.

**Рис. 1. Значение ИТ-сферы в развитие региона
(на примере южного региона)**

Авторская разработка

Таким образом, исходя из исследований основных ИТ-компаний южного региона Украины подтверждается весомая роль ИТ в развитии различных сфер региона, обеспечение их новыми ИТ, а также повышение эффективности их работы и взаимодействия с другими рыночными субъектами. Все вышеперечисленное оказывает непосредственное влияние на развитие региона.

Важно отметить, что ИТ-сфера обеспечивает эффективность работы и развитие приоритетных направлений региона: туризма, аграрного сектора и

морского хозяйства. Так, например, с помощью новых информационно-коммуникационных технологий усовершенствуются системы бронирования и обслуживания номеров, оповещения клиентов сферы туризма. Для аграрного сектора ИТ-сфера тоже важна, т.к. новые технологии позволяют автоматизировать процессы сбора, обработки и переработки сельскохозяйственных культур. Для морского хозяйства ИТ-сфера обеспечивает усовершенствование навигации, процессов управления, безопасности и коммуникации судов. Также весомую роль ИТ-сектор играет в развитии предпринимательства и государственного управления, обеспечивая эти сферы новыми ИТ-технологиями в обслуживании населения. Следует отметить взаимодействие и сотрудничество ИТ-сферы с предпринимательским сектором (через развитие стартапов) и сферой науки и образования (через реализацию результатов научных исследований и профильных лабораторий).

Таким образом, ИТ-сфера взаимодействует со всеми сферами экономики и позволяет обеспечить развитие регионов.

Также на развитие региона оказывают влияние ИТ-компании, которые функционируют в нем. Согласно данным [10] зарегистрированы 150 компаний, офисы которых расположены в Одессе. Важно отметить, что Днепропетровск, Львов, Харьков, Киев и Одесса образует «большую пятерку» городов с наиболее развитой ИТ-индустрией. Основные тенденции предпринимательства сферы ИТ в Украине – это популярность и развитие ИТ-аутсорсинга и ИТ-аутстаффинга, разработка программного обеспечения, а также системные интеграции программных продуктов. Эксперты прогнозируют, что объем украинского ИТ-рынка будет продолжать расти, как на внутреннем рынке, так и экспорт, что в дальнейшем позволит Украине занять одну из лидирующих позиций на мировом рынке ИТ продуктов и услуг [11].

Развитие ИТ-аутсорсинга и ИТ-аутстаффинга в Украине способствует достижению ряда экономических эффектов, которые положительно влияют на социально-экономическое развитие регионов и национальной экономики в целом, структуру рынка труда и динамику платежного баланса, увеличение

внутреннего спроса на потребительском рынке, создание благоприятных условий для расширения платежеспособного спроса на социально-значимые и прочие услуги (здравоохранение, финансовая безопасность государства и т.д.).

Таблица 1

Характеристика ИТ-компаний южного региона Украины

Название ИТ-компаний	Специализация	Ведущие технологии	Количество сотрудников в регионе, чел.	Возможности для новичков ИТ-сферы
1. Luxoft	Разработка программного обеспечения (ПО) для различных платформ и технологий, а также экспорт ИТ-услуг. Основные проекты в автомобильной и банковской индустрий.	C++, Java	600	Дважды в год проходит набор в интернатуру. Интерны проходят двухмесячное обучение и производственную практику на реальном проекте.
2. Lohika	Mid-size проекты для стартапов и долгосрочные проекты с большими клиентами (HP, IronPort (Cisco) и др.).	JavaScript, Java, Scala, .NET, C++, Salesforce, Ruby on Rails, Python, QA	397	—
3. Netpeak	Продвижение сайтов, контекстная реклама, веб-аналитика, юзабилити и консалтинг	SEO 2.0 PPC 2.0	335	Бесплатные курсы и образовательный центр «Netpeak»
4. Provectus	Разработка ПО для мобильных платформ, WEB и E-Commerce	Ruby, HTML, CSS, Python, ASP.net, PHP	270	Практикуется стажировка студентов КА «Шаг»
5. AB Soft	Software development, QA testing, web design, web development, system administration.	PHP, Java, HTML5+CSS3, JavaScript/jQuery, Python, C/C++, mobile development	230	Иногда берут джуниоров (в основном QA)
6. Intersog	Разработка мобильных приложений, в частности для: медицины, гаджетов, Internet of Things и Big Data	Java, PHP, .NET, JS, iOS и Android и др.	90	Есть своя школа Intersog Labs. Сотрудничают с компьютерной школой Hillel International

Построено на основе данных [10]

В связи с этим государственная политика (как на уровне региона, так и на макроуровне) должна способствовать развитию ИТ-аутсорсинга в Украине.

Как было отмечено ранее, на развитие региона существенное влияние оказывают ИТ-компании, то возникает необходимость в исследовании основных игроков ИТ-рынка конкретного региона. Характеристика наиболее крупных ИТ-компаний южного региона Украины представлена в табл. 1.

На основе информации табл. 1 можно отметить, что каждая компания занимает свою нишу на ИТ-рынке, использует различные новые технологии для реализации проектов и практически в каждой, из рассмотренных ИТ-компаний, есть возможности для «несформировавшихся» специалистов в направлении профессионального становления и роста.

Также рассмотренные компании занимают лидирующие позиции в рейтинге ИТ-работодателей Украины по таким показателям: возможность профессионального роста, условия и оплата труда, управленческий процесс, психологические показатели (признание труда, отношение с коллегами и руководством) [11].

К рассмотрению ситуации в южном регионе Украины следует выделить Одессу, которая является одним из крупнейших городов и центров международного бизнеса Украины, особенно в сфере ИТ. В Одессе представлены разные направления сферы ИТ: бизнес-инкубатор, успешные стартапы, крупные ИТ-компании, коворкинги и профильные обучающие учреждения. На конец 2016 г., согласно данным [10] в Одессе около 8 тыс. чел населения работают в сфере ИТ, а это 0,8 % всего населения города.

Согласно оценкам разных экспертов, по развитию ИТ-индустрии Одесса пятое место занимает в Украине. С каждым годом в Одессе появляется всё больше интересных стартапов, например, компании Kwambio и Lookserу, занявшие призовые места в конкурсе стартапов на IDCEE-2014. Развитию предпринимательского духа способствуют встречи Стартап клуба, активно развиваемого Geeks lab, деятельность стартап-инкубатора Wannabiz и такие мероприятия как «IT Eureka» [10].

На развитие сферы ИТ в южном регионе влияют налаженные связи между техническими ВУЗами и ИТ-компаниями. Так, на сегодня несколько

университетов в Одессе, которые готовят ИТ-специалистов по различным направлениям: Одесский национальный политехнический университет (Институт компьютерных систем и Факультет информационной безопасности);

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова (Институт математики, экономики и механики); Одесская национальная академия связи имени А.С. Попова (Институт компьютерных технологий, а также Институт инфокоммуникаций и программной инженерии); Одесская национальная академия пищевых технологий (Институт холода, криотехнологий и экоэнергетики, а также Институт механики, автоматизации и компьютерных систем) и Одесский государственный экологический университет (Факультет компьютерных наук). Наряду с университетами подготовкой ИТ-специалистов занимают компьютерная Академия «Шаг», различные колледжи и компьютерные школы.

Можно сделать вывод, что возможности получить образование и навыки в сфере ИТ в южном регионе (на примере Одессы) велики. При этом доступность ИТ-образования подтверждается большим количеством бюджетных мест в государственных ВУЗах.

Таким образом, роль сферы ИТ в развитии региона довольно весомая и государство должно обеспечить поддержку сектора ИТ, особенно инновационного предпринимательства.

Литература:

1. Ерёмин Д. Информационные технологии в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dou.ua/lenta/articles/it-in-ukraine/>
2. Возняк Г.В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа / Г.В. Возняк // Регіональна економіка. – 2015. – № 3(77). – С. 34-43.
3. Остапенко Е.А. Методологические подходы к обеспечению устойчивости развития региональной экономики / Е.А. Остапенко // Экономика и предпринимательство. – 2016. – № 1-2 (66-2). – С. 263-267.
4. Соколов А.П. Модель организации управления устойчивым сбалансированным развитием региона / А.П. Соколов // Академия права и управления ФСИН России. – 2016. – № 5. – С. 68-76.

1. 5. Власюк О.С. Соціально-економічний розвиток регіонів України в умовах децентралізації влади: виклики, загрози, нові механізми / О.С. Власюк // Регіональна економіка. – 2016. – № 3(81). – С. 5-9.
5. Луцків О.М Інноваційний розвиток регіонів України: тенденції, проблеми та перспективи / О.М. Луцків // Економічний форум. – 2016. – № 2. – С. 121-127.
6. Украина на первом месте в Европе по количеству IT-специалистов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ipress.ua/ru/news/ukrayna_na_pervom_meste_v_evrope_po_kolychestvu_itspetsyalystov_158854.html
7. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Информационные технологии Украины, ассоциация [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.trn.ua/companies/7293/>
9. Обзор IT-рынка труда: Одесса [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dou.ua/lenta/articles/it-market-odessa/>
10. Задорожнюк Н.О. Сучасні тенденції розвитку підприємництва в ІТ-сфері України / Н.О. Задорожнюк // Економічний форум. – Луцьк : ЛНТУ. – 2017. – № 3. – С. 162-165.

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ОРГАНІЧНІ ПРОДОВОЛЬЧІ ТОВАРИ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Левкіна Р.В.,
д.е.н., професор

Левкін А.В.,
к.т.н., доцент

Гіржева О.М.,
к.е.н., доцент

Ряснянська А.М.,
к.е.н.

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

Підвищення ефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств є головним завданням сучасної аграрної економіки з огляду на специфіку розвитку галузей, товарну спеціалізацію підприємств, сегментну орієнтацію на потреби споживачів. Сучасний рівень розвитку вітчизняного ринку продовольчої продукції та стан конкурентного середовища суттєво зменшують можливості аграрних підприємств та спонукають до пошуку додаткових виробничих резервів на власному ринковому сегменті, до усвідомлення та брендування наявних і прихованих конкурентних переваг. Усе це уповільнює темпи реформування виробничо-збутових відносин, гальмує набуття відтворювальними процесами розширеного характеру. Різноманітні аспекти та проблеми розвитку конкурентоспроможних підприємств в аграрній сфері економіки досліджували такі вчені: Л.Л. Ковальська [1], В.В. Лагодієнко [2], М.Й. Малік [3], Л.О. Мармуль [4] та ін. Проте їх наукові праці у більшій мірі присвячені питанням загального характеру, націлені на підвищення ефективності виробництва через застосування заходів щодо економії ресурсів чи підвищення продуктивності, а також на варіювання ціною при реалізації конкретної маркетингової стратегії. Нажаль, опубліковані положення не дають відповіді на усі питання, що виникають у практичній діяльності аграрних товаровиробників, які намагаються використовувати інноваційні підходи до формування структури товарної продукції та організації

виробничо-збутового процесу. Дослідження наукових джерел щодо формування організаційно-економічних засад розвитку ринку органічної продовольчої продукції та підвищення рівня конкурентоспроможності товаровиробників дозволило зробити висновок про обмеженість наукових праць і з цього питання, хоча такими дослідженнями займалися вітчизняні та зарубіжні вчені: Р.С. Грабовський [5], Новак [6], Нікітіна З. [7], Я.П. Мельничук [8], О.В. Чайкін [9]. Це визначає актуальність опублікованого матеріалу дослідження та його практичне значення.

Традиційно конкурентоспроможність аграрного підприємства розглядають разом із показниками його ефективності, а значить формування ціни на продукцію навіть в умовах жорсткої конкуренції повинно базуватися на засадах вигідності та обґрунтованості. Отже вирішення питання щодо застосування того чи іншого методу ціноутворення на практиці повинно виходити від повних витрат для формування базису для мотивації до високоякісної та продуктивної праці. Такий метод повинен бути зрозумілим, об'єктивним, справедливим, враховувати інтереси виробників і споживачів продукції [10].

На наш погляд, основні положення методики ціноутворення на органічну продовольчу продукцію повинні створювати основу для визначення об'єктивного і справедливого рівня ціни з урахуванням специфіки дії внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на органічне виробництво. Наразі дослідження питань формування маркетингової стратегії та ціноутворення на органічну продукцію є доволі обмеженими. На увагу заслуговують, насамперед, праці таких науковців, як: С.М. Онисько, О.А. Біттер, В.М. Баховський [11], Ю.Д. Білик [12], Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк, Є.В. Гаваза [13], В.М. Сучков [14], М.М. Ігнатенко [15], Х.З. Махмудов [16] та ін., де запропоновані методичні підходи і рекомендації до визначення і, головне, до обґрунтування ціни на органічну продукцію. Водночас, окремі питання ціноутворення на органічну продовольчу продукцію в Україні потребують подальшого дослідження.

Слід зазначити, що ринок органічної продукції в Україні знаходиться на стадії формування, що зумовлено певними чинниками. Серед них не лише відсутність державної підтримки для товаровиробників та недостатня кількість офіційно зареєстрованих сертифікаційних центрів оцінки відповідності технологій виробництва і самої продукції, а насамперед несформований внутрішній попит, відсутність відповідної ринкової інфраструктури, висока ціна органічної продукції у збутовій мережі.

До особливостей ціноутворення на органічну продовольчу продукцію, традиційно відносять наявність додаткових витрат, серед яких витрати на забезпечення органічності та проведення сертифікації. Це пояснює порівняно вищу ціну на дану категорію продуктів харчування. Ще однією особливістю є психологічний вплив ціни на формування попиту на товари вироблені за органічними та традиційними технологіями [17].

Отже, виходимо з того, що для споживача ціна виступає не лише особливим економічним, але й психологічним фактором впливу на рішення щодо придбання товару, оскільки фіксує його купівельну спроможність і можливість задоволення психологічних потреб, що підкріплена усвідомленням об'єктивності заявленої ціни. Під об'єктивністю розуміємо такий її рівень, метою якого є не прагнення до «зняття вершків» зі споживачів з доходом вище середнього, а насамперед відшкодування усіх витрат на виробничо-збутову діяльність. Тому просто у два-три рази вища ціна не є зрозумілою для споживачів, які не зважуються на придбання товару, не довіряючи виробнику. Ми вважаємо, що виробники органічної продовольчої продукції в умовах конкуренції просто зобов'язані інформувати споживачів про загальні принципи побудови власної цінової політики. Відкритість методики визначення ціни виконує лише рекламні функції, а доводить тезу про справедливість і відкритість взаємовідносин між виробниками та споживачами, їх інтересів. Тому методика ціноутворення повинна бути простою, зрозумілою для них і досконалою для виробників з позицій повного врахування усіх можливих

витрат на виробничо-збутову діяльність, розрахунку повної собівартості, визначення мінімального рівня ціни [18].

Зважаючи на тісний взаємозв'язок та взаємозалежність процесу виробництва органічної продукції з низкою різноманітних факторів, серед яких головними є низка непрогнозованих видів ризику у процесі виробництва і збуту. І якщо на ринкові ризики можна здійснити певний вплив, варіюючи ціною та запроваджуючи ринкові стимулятори, то процес органічного виробництва і рівень врожайності культур прямо залежить від здатності та ефективності використання сонячної та інших видів природної енергії; природно-кліматичних умов; сівозміни і структури посівів з використанням допоміжних культур (сидератів); можливості зберігання продукції та її збуту без обробки хімічними препаратами. Тому методика ціноутворення повинна враховувати вище наведені фактори ризику та попередні «непродуктивні» витрати у сівозміні. Під такими логічно вважати витрати на вирощування малопродуктивних культур або культур, що позитивно впливають на структуру ґрунту, сприяють накопиченню природних мінеральних речовин у поверхневому шарі тощо.

Вважаємо, що основою такої методики ціноутворення повинні бути рекомендації Ю.О. Лупенка та ін. про необхідність врахування продуктивності сівозміни і відповідних витрат в цілому [13]. Визначення ціни в такому разі відбувається на основі еквівалентної ціни традиційної продукції (вирощеної за традиційними технологіями) з коригуванням її органічною надбавкою. Така надбавка повинна розраховуватися множенням: коефіцієнту рівновигідної врожайності, коефіцієнту ризику втрати врожаю, коефіцієнту сівозміни, коефіцієнту зберігання. В свою чергу коефіцієнт рівновигідної врожайності представляє собою відношення середньої врожайності культури за традиційною технологією до середньої врожайності її ж за органічною технологією. Коефіцієнт втрати врожаю розраховується методом варіації врожайності культури за даними технологіями. Коефіцієнт сівозміни, на наш погляд, в представленій методиці є найбільш важливим оскільки дозволяє враховувати

агротехнічні і технологічні рішення, що на перший погляд не є економічно виправданими, натомість обов'язковими при органічному вирощуванні культури.

На сучасному етапі розвитку землеробства органічне виробництво вимагає від персоналу не лише теоретичних знань, а й конкретних практичних вмінь та навичок, досвіду роботи, чіткого усвідомлення тієї місії, яку виконує підприємство, формування відповідної екологічної свідомості і мотивації. Вважаємо, що організаційно-адміністративні витрати на проведення ефективної кадрової політики та забезпечення підприємства висококваліфікованими фахівцями, підготовку до виробничо-збутової сертифікації, поточні інспекційні заходи, незалежний аудит і бізнес-планування повинні також бути врахованими у ціновій органічній надбавці.

За розрахунками Ю.О. Лупенка, врахування вище вказаних факторів впливу на величину цінової органічної надбавки, збільшує еквівалентну ціну (що базується на врахуванні всіх можливих витрат при виробництві та збуті органічної продукції) не менше ніж на 35-50 %.

Натомість на ринку можна спостерігати суттєве завищення ціни на органічну продукцію в два-три і навіть більше разів [19].

З одного боку, ринкова ціна повинна відштовхуватися від мінімальної розрахункової ціни і зупинитися на рівні, який сприймають споживачі і який відображає їх купівельну спроможність. Звичайно, високо якісна продукція не може бути дешевшою, ніж продукція середньої якості, а органічна продукція через відсутність у ній залишків мінеральних добрив, пестицидів тощо є саме такою. Тому збільшення ціни сприятиме додатковим можливостям підприємства, особливо у перші роки після закінчення перехідного (конверсійного) етапу.

Використання даної методики розрахунку ціни дозволить виробникам органічної продовольчої продукції не лише отримати прибуток від виробничо-збутової діяльності, а й створити умови для подальшого розвитку, збільшуючи обсяги виробництва і розширюючи асортимент продукції.

Дана методика дозволяє визначити мінімальний рівень ціни для отримання прибутку та функціонувати на розширених засадах відтворення різноманітних, у тому числі земельних ресурсів.

Верхня межа ціни, звісно, відповідає рівню платоспроможності населення, оскільки у більшості випадків саме він є визначальним у прийнятті рішення щодо купівлі органічної продукції [18]. З іншого боку, головною особливістю органічної продукції є не лише її безпечність для навколишнього середовища, що не завжди сприймається цільовою аудиторією при купівлі товару, тим більше продовольчого товару для задоволення первинних (біологічних) потреб людини, не лише безпечність для життя і здоров'я, натомість корисність, споживчу цінність, вміст вітамінів, мінералів, фітонцидів, амінокислот. Як правило, такий аргумент є більш вагомим та впливовим порівняно до попередніх. Саме це формує додаткову споживчу цінність та додану вартість органічної продовольчої продукції, її ефективність.

Так Новак пропонує ефективність вимірювати шляхом застосування збалансованої системи показників, які включають виробничі, економічні, соціальні та екологічні показники, „...які мають визначати рівень успіху в досягненні стратегічної цілі відповідного рівня, сприяючи виконанню стратегічної цілі іншим рівням управління” [20]. Показники оцінки ефективності розвитку аграрних підприємств повинні мати єдиний інформаційний стандарт, володіти універсальністю і взаємозв'язком. Запропоновані показники повинні виконувати такі функції: відображати вплив господарської діяльності органічних аграрних підприємств на природне середовище та наслідки цієї діяльності; створювати можливість оцінки динаміки часових та просторових показників, використання їх для аналітичних і прогностичних цілей; забезпечувати комплексність оцінки; відображати витрати всіх видів ресурсів, створювати передумови для виявлення резервів підвищення ефективності виробництва і стимулювати їх використання [20].

Таким чином, нами проаналізовані особливості ціноутворення на органічну продовольчу продукцію на вітчизняного ринку. Стан конкурентного

середовища спонукає аграрних товаровиробників до пошуку додаткових джерел фінансових надходжень через диверсифікацію виробництва та резервів економії на власному ринковому сегменті, до усвідомлення та брендування наявних і прихованих конкурентних переваг. Поступово відтворювальні процеси набуватимуть розширеного характеру.

Методика визначення ціни повинна містити органічну надбавку, що розраховується множенням коефіцієнтів рівновигідної врожайності, ризику втрати врожаю, сівозміни та зберігання. Вважаємо за доцільне здійснити розвиток методичних положень шляхом врахуванням додаткових витрат на проведення ефективної кадрової політики та забезпечення аграрних підприємств висококваліфікованими фахівцями, підготовку до сертифікації виробничо-збутового процесу, поточні інспекційні заходи, незалежний аудит і бізнес-планування починаючи з підготовчого етапу до безпосередньо органічного виробництва.

Верхньою межею є ціна, що відповідає рівню платоспроможності населення, оскільки у більшості випадків саме він є визначальним у прийнятті рішення щодо купівлі органічної продукції. Проте інформування виробниками органічної продовольчої продукції споживачів про принципи побудови власної цінової політики, процес виробництва і збуту сприятиме формуванню довіри до них, їхнього товару та забезпечить сталі обсяги збуту. Запропонована методика ціноутворення є простою, зрозумілою і дозволяє максимально врахувати витрати на виробничо-збутову діяльність, розрахувати повну собівартість та визначити мінімальний рівень ціни.

Література:

1. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізми її підвищення: монографія / Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ЛДТУ, 2007. – 385 с.
2. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки в умовах глобалізації. / ОО Тертиця, В.В. Лагодієнко. // Бізнес-навігатор. – 2011. - №1. – С. 76-82.
3. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: [монографія] / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 270 с.

4. Мармуль Л.О. Конкурентоспроможність плодоовочевої продукції та маркетингові стратегії розвитку її ринку / Л.О. Мармуль, І.А. Романюк, А.С. Полегенько // Причорноморські економічні студії. - 2016. - Вип. 1. - С. 95-98.
5. Грабовський Р. С. Конкурентоспроможність органічної продукції на продовольчому ринку України / Р. С. Грабовський, Р. П. Дудяк // Науковий вісник НЛТУ України «Економіка, планування та управління в галузях». Вип. 22.9. — 2012. — С. 184–188.
6. Новак Н.П. Організаційно-економічні засади розвитку виробництва органічної продукції в аграрних підприємствах: монографія / Н.П. Новак. – Херсон: Айлант, 2016. – 300 с.
7. Никитина З.В. Организационно - экономический механизм экологизации сельскохозяйственного производства : теория, методология, практика : автореферат дис. ... доктора экономических наук : 08.00.05 / Никитина Зоя Вилениновна; [Место защиты: Всерос. ин-т аграр. проблем и информатики им. А.А. Никонова].- Москва, 2010.- 56 с.
8. Мельничук Я.П. Організаційні аспекти ведення органічного землеробства / Я.П. Мельничук// Економіка АПК. -2015. - №10. – С.97-103.
9. Чайкін О.В. Особливості аналізу сприйняття споживачами екологічно сертифікованої сільськогосподарської продукції. / О.В. Чайкін // Економіка АПК. – 2015. - №10. – 83-87.
10. Саблук П.Т. Ціноутворення в період ринкового реформування АПК: монографія / П.Т. Саблук. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 440 с.
11. Онисько С.М. Ціни агропродовольчого ринку в умовах перехідної економіки. Монографія / С.М. Онисько, О.А. Біттер, В.М.Баховський. – Львів : НВФ «Українські технології», 2003. – 176 с.
12. Білик Ю.Д. Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК / Ю.Д. Білик – К.: Урожай, 2000. – 164 с.
13. Методичні рекомендації з ціноутворення на органічну продукцію / [Лупенко Ю.О., Месель-Веселяк В.Я., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. - К. : ННЦ "ІАЕ", 2013,- 100 с.
14. Сучкова В.М. Методичні підходи до обґрунтування ціни пропозиції на органічну продукцію / В.М. Сучкова // Економіка АПК. – 2009. – № 5.– С. 110-115.
15. Ігнатенко М.М. Управління органічним виробництвом аграрних підприємств на засадах здійснення соціальної відповідальності / М.М. Ігнатенко // Економіка і фінанси : наук. жур. — Дніпропетровськ, 2015. — № 12. — С. 4–11.
16. Махмудов Х.З. Маркетинг у сфері виробництва органічної продукції / Х.З. Махмудов // Економіка АПК – 2006. – № 2. – С. 115.
17. Левкіна Р.В. Проблемні аспекти участі підприємств-виробників овочів на органічному ринку / Р.В. Левкіна // Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». № 7. — Харків: ХНАУ, 2013. — С. 119-126.

- 18.Левкіна Р.В. Особливості ціноутворення на органічну аграрну продукцію / Р.В. Левкіна, Я.М. Котко, А.В. Левкін // Вісник ХНТУСГ імені Петра Василенка : Економічні науки. -2016. - № 173. – С. 35-45.
- 19.Ресурс інтернет-магазину Natur Boutique // [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <http://natur-boutique.ua/>
- 20.Новак Н.П. Показники та критерії оцінки ефективності функціонування аграрних підприємств з органічним виробництвом продукції / Н.П. Новак // Актуальні проблеми інноваційної економіки: наук. жур. – № 3. – 2016. – С. 47-52.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Приходько О. М.

кандидат наук з державного управління, доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

На сучасному етапі соціально-економічний розвиток економіки України неможливий без урахування територіальних особливостей, зокрема, сильних та слабких сторін функціонування регіональних економічних систем, сприятливих і негативних тенденцій розвитку регіонів. Це зумовлено наявністю значної диференціації у забезпеченні необхідними економічними та соціальними ресурсами. Саме на рівні регіонів вирішуються питання відтворення продуктивних сил, реалізуються проекти соціально-економічного розвитку, задовольняються ключові соціальні потреби населення, а показники розвитку регіональної економіки є критерієм визначення рівня економічного розвитку держави в цілому [5].

Дніпропетровська область належить до найбільш розвинених промислових регіонів країни зі значною часткою видобувної промисловості і унікальною за різноманітністю і запасами корисних копалин. Тут зосереджені унікальні родовища: близько 50 % їх загальнодержавних запасів. В області видобувається 100 % загальноукраїнського обсягу марганцевої і майже 80 % залізної руди. Мінеральні ресурси є основою для розвитку господарства регіону, особливо виробництва чорної металургії, оскільки наявна як головна, так і допоміжна сировина [3].

Середньорічна чисельність наявного населення області станом на 2017 рік становить 3233,3 тисяч осіб, рівень безробіття (за методологією МОП) – 7,1 %. З 2002 по 2016 рік населення Дніпропетровської області поступово, але постійно скорочувалося. При цьому кількість сільського населення скорочувалася дещо швидше, ніж міського, за рахунок значно вищої смертності, попри вищу народжуваність і позитивне сальдо міграції у сільських поселеннях [3].

Зміни чисельності населення Дніпропетровської області є результатом впливу двох чинників: природного приросту населення та сальдо міграції. Зменшення населення за останні 5 років пояснюється, в першу чергу, природними чинниками. Протягом усіх останніх років народжуваність була нижче смертності, що спричинило від'ємний приріст населення.

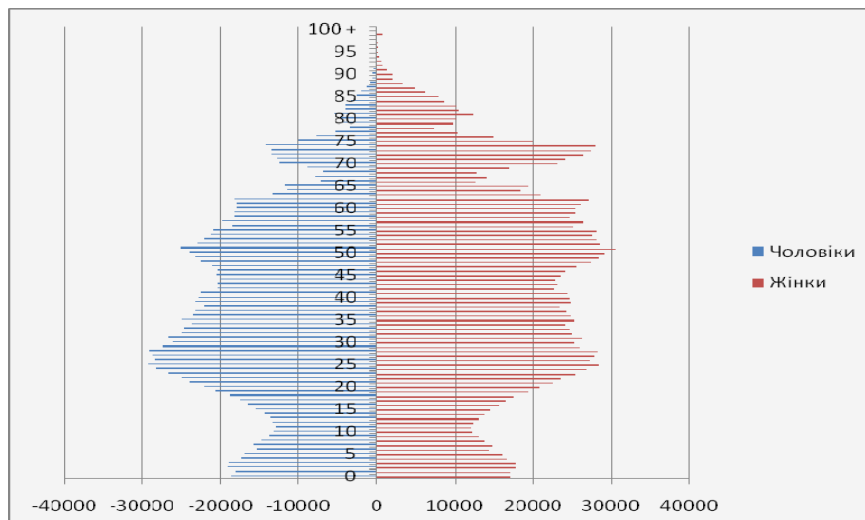

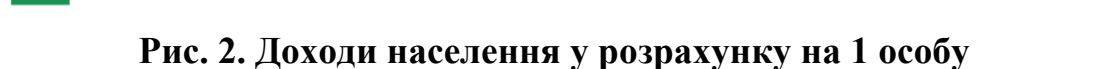
Рис. 1. Розподіл населення області за віком (розроблено автором)

Природне скорочення населення може мати негативні наслідки для регіонального розвитку: зменшення кількості осіб працездатного віку, зростання демографічного навантаження на працюючого (див. рисунок 2).

Населення області переважно проживає в містах (обласного значення – 74,3 %, районного значення і селища міського типу – 9,1 %), в сільській місцевості проживає 16,6 % населення. Така територіальна структура розміщення населення області є результатом історичного розвитку промисловості в регіоні. Рівень урбанізації районів області є нерівномірним.

Дніпропетровщина належить до областей з порівняно вищим рівнем доходів населення, ніж середній показник по Україні.

Дніпропетровська область займає перше місце серед областей України за площею житлових приміщень та кількістю квартир у житлових будинках. У 2016 році обсяг капітальних інвестицій у регіон становив 30806,4 млн грн. За цим показником Дніпропетровщина посідає 2 місце серед областей України.

У 2016-2017 році в Дніпропетровській області функціонувало 068 підприємств

навчальними закладами III – IV рівнів акредитації. У 2016/2017 навчальному році функціонували 58 професійно-технічних навчальних закладів, в яких навчалось 23,7 тис. учнів.

У лікувально-профілактичних закладах області працює близько 66,6 тис. працівників, із них 11,7 тис. лікарів та 25,5 тис. молодших спеціалістів із медичною освітою. Забезпеченість населення лікарями становить 35,3, а середнім медичним персоналом – 77,2 на 10 тис. населення.

Структура економіки області зберігає ознаки індустріальної, оскільки сфера послуг активно розвивається тільки у місті Дніпропетровськ, де її частка в структурі економіки становить більше 25 %. Сільське господарство є важливим для розвитку всіх районів області, але не є достатньо ефективним і за наявної структури виробництва не створює достатньої кількості робочих місць. Тому ключовими для економіки області залишаються галузі промисловості, що формує ринок робочої сили з переважанням робочих місць для чоловіків. Зайнятість жінок переважає у текстильній промисловості та пошитті одягу, виробництві шкіри та шкіряного взуття, у соціальній сфері, але це не забезпечує достатньої зайнятості для жінок.

Три сектори, що є лідерами з точки зору доданої вартості у Дніпропетровській області – промисловість, торгівля, транспорт і зв'язок забезпечили 59% зайнятості [1].

Великі підприємства домінують у сфері зайнятості населення області, але слід відзначити дуже повільні процеси зміни тенденцій: у 2002 році частка зайнятих на великих підприємствах становила 81%, тоді як на малі підприємства припадало лише 6% штатних працівників. У 2016 році частка працівників, зайнятих на малих підприємствах, становила до 19,2%, тоді як зайнятість на великих підприємствах суттєво скоротилася.

Основний обсяг реалізованої продукції виробляється фактично у двох містах області. Сума продукції, виробленої в інших (крім Дніпра та Кривого Рогу) містах обласного значення не перевищує 29% від загального обсягу реалізованої продукції області.

Промисловий потенціал Дніпропетровщини характеризується високим рівнем розвитку важкої індустрії та концентрації великих підприємств. У регіоні діють понад 700 великих промислових підприємств двадцяти основних видів економічної діяльності, на яких працюють 369,4 тис. осіб. Найпотужнішими промисловими центрами області є міста Дніпро, Кривий Ріг, Кам'янське, Нікополь, Павлоград. Потужні промислові підприємства розташовані також у містах Марганець і Новомосковськ.

Добувна промисловість забезпечує майже 30 % загального обсягу реалізованої промислової продукції області.

Основна галузь переробної промисловості – металургія та оброблення металу. У 2016 році обсяги реалізації сировини склали 33,9% від загальнодержавних та 24,0% від усієї реалізованої промислової продукції області. Запаси кам'яного та бурого вугілля області складають більше ніж 21 млрд т. Щорічно добувається близько 18 млн т. вугілля, що становить майже 25% загального обсягу видобутку в Україні. Видобутком займається ПАТ «ДТЕК Павлоградвугілля».

Базу гірничодобувної промисловості області складають 10 підприємств з видобутку залізних, марганцевих та рідкоземельних руд. На ПАТ «Марганецький ГЗК», ПАТ «Орджонікідзевський ГЗК» добувається 100,0% марганцевої руди в Україні. Гірничо-збагачувальні комбінати Кривбасу виробляють 77,6% від усього концентрату залізорудного неагломерованого та 47,6% концентрату залізорудного агломерованого в Україні.

Переробна промисловість області забезпечує 16,4% від загальнодержавного обсягу реалізації промислової продукції. Обсяг реалізованої продукції – 186,5 млрд грн., або 57,6% усієї реалізованої промислової продукції в області. Основа промисловості області – металургія. Обсяги реалізованої продукції складають 34,4% від загального обсягу по області. На трубних підприємствах області (ПАТ «Інтерпайп Нижньодніпровський трубопрокатний завод», ПАТ «Інтерпайп Новомосковський трубний завод», ТОВ «Інтерпайп Ніко Тьюб», ПрАТ

«Сентравіс Продакшн Юкрейн» та інші) виготовляються труби великого і малого діаметрів, профілі пустотілі гарячої і холодної деформації, центробіжного литва, методом зварювання. Продукція трубопрокатних підприємств області експортується майже до 70 країн світу.

17,9 % обсягу виробництва хімічної та нафтохімічної промисловості України припадає саме на Дніпропетровський регіон.

На території Дніпропетровської області виробництвом трикотажних виробів займається більше 60 підприємств, до числа яких відносяться ТОВ «Дніпрокожгалантерея», ТОВ «Топлайн», ТОВ «Файна мода України», ТОВ «Парсіал» та інші, які виробляють 4,4% від загальнонаціонального показника.

Дніпропетровщина – один із світових центрів ракето-космічного машинобудування. КБ «Південне ім. М. К. Янгеля» бере участь в міжнародних комерційних космічних проектах «Морський старт», «Наземний старт», «Циклон-4» та «Вега», тісно співпрацює із аерокосмічними підприємствами Франції, США, Туреччини та Бразилії. З урахуванням особливої актуальності спостереження Землі з космосу конструкторами бюро розроблено ряд супутників дистанційного зондування Землі – «Січ-1», «Січ-2», «Egypsat-1» та космічні системи, що включають наземні комплекси управління, прийому і обробки даних.

Сприятливі природно-кліматичні умови області дозволяють вести інтенсивне сільське господарство, вирощувати всі зернові культури та отримувати високоякісне продовольче зерно. В регіоні працює більше 4000 сільськогосподарських підприємств. Виробництво валової продукції сільського господарства Дніпропетровщини складає 6,0% від загального обсягу по Україні. Сільськогосподарське виробництво здійснюється на 2299,3 тис. га – це 73,4% загальної площі області. За результатами 2016 року господарствами всіх категорій одержано 3,5 млн т. зерна та реалізовано 311 тис. т. худоби та птиці. Розбудовується інфраструктура аграрного ринку – в області налічується 62 сховища для зберігання овочів та фруктів, а для зберігання зернових та технічних культур розгалужена мережа із 68 зернових складів.

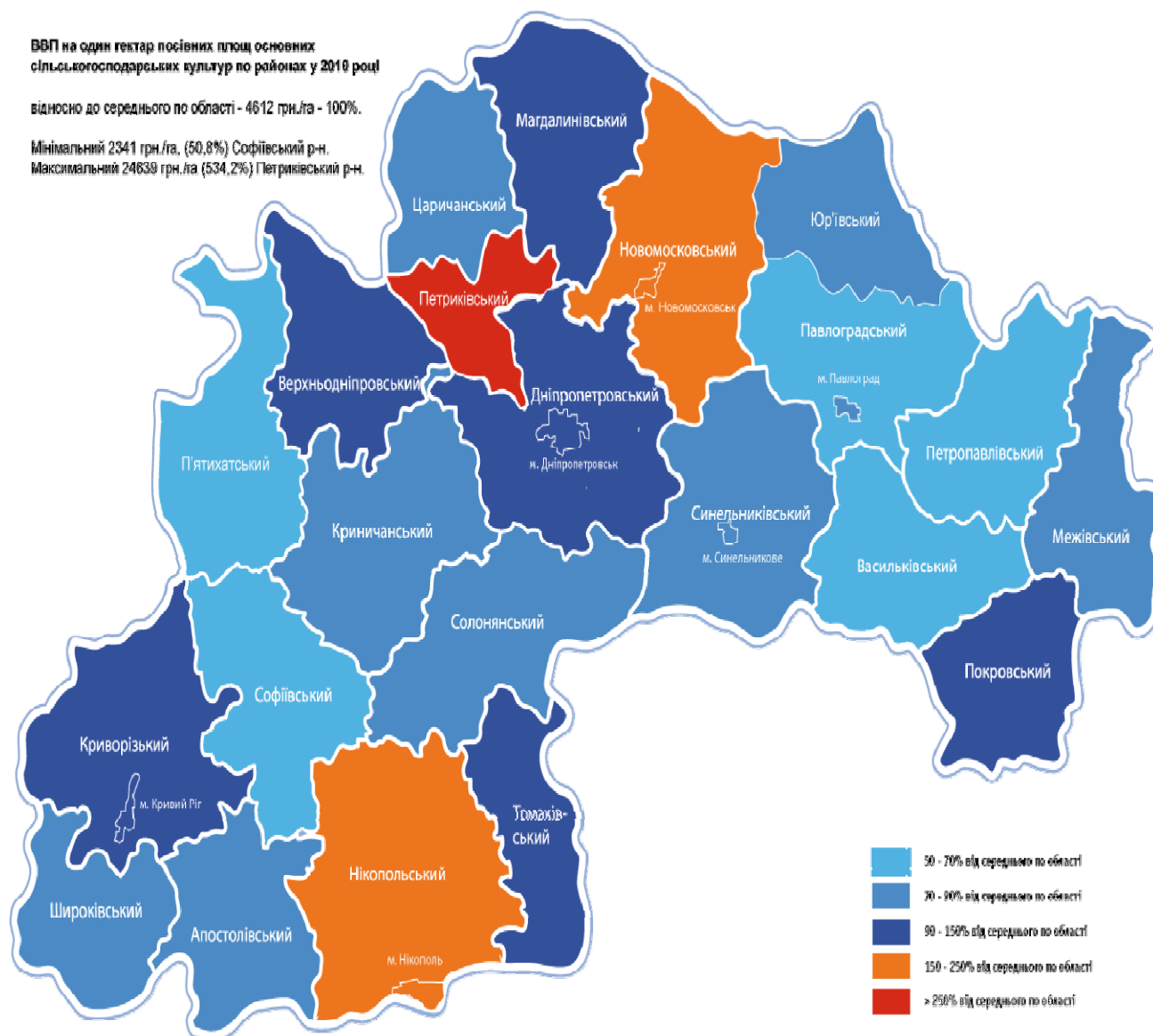

Рис.3. Ефективність сільськогосподарського виробництва з 1 га

Дніпропетровська область – одна з найбільш енергонасичених в Україні. Вона займає друге місце після Києва. До енергетичної галузі області входять наступні енергогенеруючі підприємства: ВП «Криворізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» та ВП «Придніпровська ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», філія «Дніпродзержинська ГЕС» ПАТ «Укргідроенерго» та ПАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентрально». В області виробляється 5,6% від обсягу виробництва електроенергії в Україні. За останні 2 роки в області реалізується 2 проекти з будівництва комплексу електростанцій альтернативної електроенергії, загальною потужністю 102,3 МВт.

Дніпропетровська область займає друге місце серед регіонів України за кількістю малих та середніх підприємств, що становить 36 726 одиниць, з яких 960 одиниць – середній бізнес та 35 766 одиниць – малий. Зайнято у вищевказаній сфері 274 тисяч осіб (34,6% від загальної кількості працездатного населення області). Доля реалізованої промислової продукції малими та середніми підприємствами області становить 11,2% від загальних обсягів реалізації МСП України та займає друге місце після столиці. Від загального об'єму продукції підприємств регіону, продукція МСП складає близько 40% [4].

У Дніпропетровській області працює більше 200 вітчизняних та іноземних ІТ компаній, до числа яких відносяться датські компанії Ciklum та Sitecore, нідерландська компанія Daхх, швейцарська Luxoft, американські Maxymiser, Archer Software та інші.

У 2016 році виконанням науково-технічних робіт в організаціях, установах та на підприємствах області займалось 9,7 тис. працівників, серед яких 380 докторів наук та 1086 кандидатів наук. Наукові організації регіону власними силами виконали науково-технічні роботи на загальну суму майже 1843,8 млн грн., що у 2 рази більше, ніж за аналогічний період 2015 року. Інновації, спрямовані на удосконалення технологічної і технічної бази виробництва та оновлення продукції.

Інноваційні технології впровадили 43 промислових підприємства області. Обсяг реалізованої інноваційної продукції склав більше 1,8 млрд грн. – це 15% від загальногосподарського.

У 2016 році експорт товарів області становив 5859,7 млн. дол., імпорт - 3478,4 млн. дол. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами склало 2381,3 млн. дол. Протягом року зовнішньоторговельні взаємовідносини підтримувались з партнерами 154 країн світу. Експорт товарів до країн Європейського Союзу становив 1661,5 млн. дол. та збільшився проти 2015 року на 23,3%. З країн Європейського Союзу імпортовано товарів на 1208,9 млн. дол. Порівняно 2015 роком цей показник збільшився на 6,2%.

У 2016 році експорт послуг області становив 172,3 млн. дол. США, імпорту - 315,1 млн. дол. Порівняно з 2015 роком експорт скоротився на 41,5% (на 122,1 млн. дол.), імпорту – на 21,6% (на 87 млн. дол.). Від’ємне сальдо зовнішньої торгівлі послугами дорівнювало 142,8 млн. дол. Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами зі 146 країн світу.

Поряд із тим, нинішня структура економіки Дніпропетровського регіону не є запорукою прискореного розвитку на наступний період і гарантією стабільного поліпшення якості життя мешканців області на середньострокову перспективу.

Сучасний світ загальної конкуренції та глобальних викликів, браку природних, фінансових, людських ресурсів спонукає всіх суб’єктів різних ринків шукати нові можливості для розвитку, використовувати власні переваги та можливості для отримання кращого доступу до ресурсів.

SWOT-аналіз Дніпропетровської області, проведений на розширеному засіданні робочої групи, виходячи з матеріалів дослідження соціально-економічного стану області та залучення до процесу місцевих експертів, науковців, працівників органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, дозволяє сформулювати уявлення про сильні та слабкі сторони регіону.

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Значні поклади розвіданих корисних копалин (вугілля, залізна, марганцева та уранова руди, природний газ тощо). 2. Сприятливі погодно-кліматичні умови для розвитку сільського господарства. 3. 90 % земель сільськогосподарського призначення області становлять ґрунти чорноземного типу. 4. Найвищий рівень економічного розвитку серед усіх областей України. 5. Розвинена інфраструктура залізничного транспорту, наявність річкових портів. 6. Розвинені зовнішньоекономічні зв'язки. 7. Розвинена фінансова інфраструктура (банки, біржі). 8. Збережений науковий потенціал у різних галузях, особливо в галузях ракетобудування, металургії та сільського господарства. 9. Велика місткість регіонального 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Неінтегрованість території області (протяжність зі сходу на захід, розділення Дніпром, віддаленість периферійних районів від обласного центру). 2. Низький рівень забезпечення водними ресурсами більшості території області. 3. Техногенне забруднення атмосферного повітря, ґрунтів і ґрунтових вод. 4. Монопрофільність економіки багатьох міст області. 5. Значні диспропорції між районами за рівнем урбанізації та економічного розвитку. 6. Висока ресурсо- й енергоємність виробництва та житлово-комунального господарства. 7. Значна зношеність інженерної інфраструктури. 8. Монополізований ринок житлово-комунальних послуг. 9. Недостатня громадська активність

<p>споживчого ринку в порівнянні з іншими регіонами.</p> <p>10. Достатня кількість трудових ресурсів належної якості для забезпечення потреб роботодавців регіону.</p> <p>11. Розгалужена мережа вищих навчальних закладів, яка відповідає потребам економіки області в підготовці кадрів.</p> <p>12. Високий рівень урбанізації.</p> <p>13. Створена інфраструктура підтримки залучення інвестицій.</p> <p>14. Створена навчальна база для підготовки спеціалістів у сфері державного управління та місцевого самоврядування</p>	<p>населення.</p> <p>10. Відсутність переробки та утилізації промислових і твердих побутових відходів.</p> <p>11. Брак робочих місць для жінок у більшості населених пунктів.</p> <p>12. Незначна частка малого та середнього бізнесу в структурі економіки області, брак інфраструктури підтримки МСБ.</p> <p>13. Слабкі зв'язки між науково-дослідними установами та бізнесом.</p> <p>14. Зниження родючості ґрунтів через недотримання сівозмін унаслідок моногалузовості сільського господарства та значної концентрації земель у великих агровиробників.</p> <p>15. Переважання сировини та продукції низького ступеня переробки у структурі експорту.</p> <p>16. Скорочення населення та його старіння, збільшення частки населення непрацездатного віку</p>
Можливості	Загрози
<p>1. Підписання договору про зону вільної торгівлі з ЄС без виключень та обмежень.</p> <p>2. Розвиток технологій використання промислових відходів у виробництві будматеріалів.</p> <p>3. Відродження річкового судноплавства по Дніпру завдяки диверсифікації транспортних перевезень.</p> <p>4. Зростання світового попиту на продукти харчування.</p> <p>5. Подальша комерціалізація освоєння космосу, яка потребуватиме нових ракетноносіїв.</p> <p>6. Закон України „Про генеральну схему планування території України” передбачає включення області в міжнародні транспортні коридори.</p> <p>7. Перспективне будівництво об'їзних автодоріг біля крупних населених пунктів області.</p> <p>8. Державна підтримка створення промислових і наукових парків.</p> <p>9. Запровадження досягнень міжнародної практики, інновацій і технологій.</p> <p>10. Збільшення повноважень місцевої влади завдяки децентралізації влади</p>	<p>1. Скорочення кількості трудових ресурсів у найближчі 10 років та збільшення соціального й фінансового навантаження на одного працюючого.</p> <p>2. Зниження попиту на металопродукцію на міжнародних ринках.</p> <p>3. Неефективна державна політика у сфері управління відходами.</p> <p>4. Несприятливий бізнес-клімат в Україні.</p> <p>5. Зростання світових цін на енергоносії.</p> <p>6. Відсутність впливу місцевої влади на підприємства, які забруднюють навколишнє природне середовище.</p> <p>7. Нестабільність природно-кліматичних умов, що може призвести до змін у сільському господарстві.</p> <p>8. Погіршення стану довкілля внаслідок продовження політики незбалансованого природокористування.</p> <p>9. Скорочення державного фінансування національних програм із підтримки розвитку регіонів</p>

Соціально-економічний аналіз розвитку регіону показує, що, незважаючи на економічне лідерство області в порівнянні з більшістю регіонів України, за окремими показниками соціальної та екологічної сфери, які суттєво впливають на якість життя громадян, ситуація в області не є найкращою. Відтак, оскільки головним об'єктом спрямування стратегічних зусиль регіонального розвитку є людина й якість її життя [10].

З метою вирішення проблем та уникнення загроз стратегічною ціллю подальшого розвитку Дніпропетровської області визначено зменшення економічних дисбалансів – вирівнювання економічного потенціалу імовірних точок зростання Дніпропетровщини: Нікопольської, Павлоградської, Верхньодніпровської агломерацій, Магдалинівського, Софіївського, Васильківського, Петриківського адміністративних центрів до 2020 року, встановлення економічного балансу між адміністративно-територіальними одиницями в подальшій перспективі через:

- підвищення конкурентоспроможності ключових експортоорієнтованих галузей: металургії, хімічної, харчової промисловості та машинобудування;
- диверсифікація економіки малих монопрофільних міст через розвиток переробної промисловості на місцевій сировині;
- підвищення інноваційності виробництв через розвиток наукового потенціалу області, комерціалізацію наукового процесу та продуктів, створення промислових та наукових парків на умовах державної підтримки;
- розвиток підприємств на основі новітніх технологій переробки промислових відходів та утворення дешевої сировини для хімічної, будівельної промисловості, у тому числі, для розвитку інфраструктури регіону;
- розвиток інфраструктури підтримки бізнесу.

Таким чином, підтримка процесів диверсифікації економіки малих монопрофільних міст, політика сприяння більш рівномірному розміщенню

інвестицій, пошук шляхів комерціалізації надбань наукових досліджень, співпраця бізнесу та науково-дослідних установ сприятимуть досягненню визначеної стратегічної цілі.

Важливим компонентом політики розвитку сільських територій є поліпшення соціальної інфраструктури. Реалізація регіональної політики щодо розвитку сільських територій у середньостроковій перспективі призведе до таких результатів:

- Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.
- Диверсифікації сільськогосподарського виробництва.
- Підвищення частки сільськогосподарської продукції регіональних виробників у структурі споживання населення області.
- Підвищення доходів індивідуальних домогосподарств.
- Створення нових робочих місць на сільських територіях.
- Зростання числа самозайнятого населення сільських територій.
- Зменшення динаміки старіння населення сільських територій.
- Поліпшення забезпечення водою споживачів.

Не менш важливим для Дніпропетровщини залишається проблема екологічного сліду та охорони навколишнього середовища. Майже вся територія області належить до категорії дуже забрудненої, а більше третини – до надзвичайно забрудненої. Найбільш складна екологічна ситуація спостерігається на великих промислових агломераціях та в районах інтенсивного видобутку та переробки корисних копалин – Дніпропетровсько-Дніпродзержинська агломерація, Кривбас, Західний Донбас, Нікопольський марганцеворудний район. Сьогоднішня екологічна ситуація у Дніпропетровській області характеризується як передкризова, головними причинами якої є:

- перевага розвитку сировинно-видобувних екологічно небезпечних галузей, велика концентрація небезпечних підприємств на території області;
- низький рівень екологічної безпеки виробництва;

- нагромадження відходів, що може призвести до небезпечних екологічних проблем, зокрема до надзвичайних ситуацій;
- низька ефективність очисних споруд систем водовідведення;
- високий рівень енергоспоживання на промислових підприємствах і у житлово-комунальній сфері;
- низький рівень екологічної освіти та свідомості суспільства;
- надання переваги на користь отримання економічних вигод перед збереженням довкілля при прийнятті управлінських рішень.

Головними проблемами Дніпропетровської області є:

- високий рівень забруднення повітряного та водного басейнів;
- висока ресурс- та енергоємність виробництв;
- високий рівень енергоспоживання в житлово-комунальному господарстві;
- утворення та нагромадження великих обсягів промислових та побутових відходів;
- незадовільна ситуація у сфері поводження з хімічними засобами захисту рослин;
- незадовільний стан систем якісного водопостачання та водовідведення в населених пунктах області;
- утворення значних обсягів високомінералізованих шахтних вод від виробництв Західного Донбасу та Кривбасу;
- великі площі деградованих та порушених земель;
- екологічно нестабільне сільськогосподарське освоєння земель, високий рівень розорюваності територій;
- підтоплення територій населених пунктів області;
- низький рівень лісистості території;
- недостатня кількість природоохоронних територій різного рівня заповідання;
- зменшення видового розмаїття рослин і тварин;

- проблема радіоактивних відходів урановидобувної та уранопереробної промисловості.

Орієнтирами вжиття заходів у реалізації екологічної політики є досягнення наступних результатів:

- Зменшення рівня забруднення повітряного басейну області.
- Поліпшення якості питної води та забезпечення водою споживачів.
- Захист водних ресурсів від виснаження та забруднення.
- Зменшення підтоплення територій області.
- Відновлення гідрологічного режиму річок та водойм області.
- Збільшення площ встановлених водоохоронних зон та прибережних захисних смуг.
- Поліпшення стану земельних ресурсів.
- Поліпшення управління ТПВ, зменшення кількості несанкціонованих звалищ ТПВ.
- Зменшення рівня накопичення промислових відходів.
- Поліпшення системи управління промисловими відходами.
- Розширення мережі природно-заповідного фонду та збільшення її площі.
- Підвищення екологічної свідомості населення.
- Підвищення рівня інформованості громадськості з екологічних питань.
- Зменшення обсягів енергоспоживання.
- Збільшення частки альтернативних джерел у енергетичному балансі області.

Найголовніше у перспективному розвитку Дніпропетровського регіону є збереження та розширення людського потенціалу, оскільки за умов відсутності цілеспрямованої політики стабілізації демографічних процесів за оцінками експертів до початку 20-х років XXI століття матимемо різке (на 30 – 32%) скорочення працездатного населення найбільш активної вікової групи – до 25 років [4]. Це є критичний показник для забезпечення процесів відтворення населення.

Відповідно до демографічного прогнозу до 2030 року для Дніпропетровської області основними викликами щодо демографічної ситуації є: старіння населення, загальне зменшення чисельності населення, зменшення чисельності населення працездатного віку, зокрема бракуватиме молодих працівників.

Саме тому горизонтом регіонального розвитку є зменшення економічних дисбалансів: важливо не тільки стабілізувати та забезпечити розвиток населення, слід створити умови для гармонійного розселення, зі збереженням потенціалу розвитку центрів майбутнього економічного зростання. Одним із найбільш ефективних шляхів є активізація територіальних громад, стимулювання місцевого розвитку через пошук додаткових внутрішніх ресурсів на засадах державної підтримки місцевих процесів. Залучення молоді, збалансування попиту та пропозиції робочої сили, створення умов для реалізації населення старших вікових груп забезпечуватиме поступальну збалансовану політику розвитку.

Основними проблемами забезпечення подальшого розвитку населення є:
у сфері розвитку освіти:

- відсутність моніторингу ринку праці на рівні області та кореляції потреб із діяльністю системи освіти;
- поглиблення невідповідності попиту та пропозиції на ринку праці;
- невідповідність системи ВНЗ Дніпропетровської області європейським стандартам освіти;
- неготовність системи професійно-технічної освіти до вимог ринку праці;
- невідповідність системи освітніх закладів системі розселення та неготовність гнучко реагувати на запити суспільства.
- у сфері розвитку громад:
- обмеженість внутрішніх фінансових та кадрових ресурсів для розвитку територіальних громад та реалізації спільних проектів;
- низький рівень самоорганізації територіальних громад;
- невідповідність очікувань молоді обставинам, що виникають;

- утрата досвіду підготовки місцевих лідерів, віри в цінність лідерства як явища;
- відсутність підтримки ініціатив населення на рівні органів місцевого самоврядування;
- відсутність належних можливостей для отримання якісних послуг, зокрема в культурологічній царині, потрібної інформації;
- відсутність постійно діючої системи консультування для лідерів місцевого самоврядування;
- відсутність мотивації та умов для залучення молодих спеціалістів у сільські освітні, культурні, медичні заклади;
- недостатня кількість соціальних програм для молоді, у тому числі із забезпечення соціальним житлом;
- середній вік працівників освіти, культури та охорони здоров'я в сільській місцевості 47-57 років.

Розвиток людського капіталу, серед іншого, передбачає стабілізацію демографічних процесів через створення на території області умов щодо якісної, перспективної освіти для молоді, поліпшення інфраструктурного забезпечення населених пунктів, розвиток громад через активізацію діяльності місцевого населення, реалізацію місцевих ініціатив, упровадження практики поєднання ресурсів територіальних громад [4].

Таким чином, незважаючи на те, що в Україні й взято курс на соціально орієнтовану економіку, державне регулювання соціального розвитку регіонів ускладнюється глибокою та складною внутрішньою структурою соціально-економічної сфери. На регіональному рівні існують реальні соціальні-економічні суперечності, які притаманні і Дніпропетровській області. Тому першочерговим завданням держави має стати проведення соціально значимої та економічно ефективної регіональної політики [1, 7].

Тож, з огляду на актуальні проблеми регіону основними напрямками формування виваженої соціально-економічної конкурентоспроможної політики регіону мають стати:

- подолання низької технологічної готовності базових галузей економіки за рахунок модернізації та оновлення основних фондів;
- активація процесу інвестування в інновації;
- підвищення привабливості регіону за рахунок покращення його інфраструктури (особливо актуальним для регіону є покращення транспортної інфраструктури);
- розвиток державних інституцій, головним чином за рахунок оптимізації апарату управління та подолання корупції;
- оптимізація фінансування охорони здоров'я для підвищення її якості та поліпшення рівня і тривалості життя населення регіону.

Якщо державна політика регіону відповідатиме запропонованим напрямкам та буде підкріплена відповідними ефективними виконавчими механізмами, це надасть змогу покращити не тільки соціально-економічний стан Дніпропетровської області, а і всієї країни.

Запропоновані напрямки формування ефективної державної політики соціального та економічного розвитку Дніпропетровського регіону можливі лише за налагодження всього ланцюга реалізації державних програм та стратегій. Відсутність дієвої системи реалізації державної регіональної політики та сформованого ефективного організаційно-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності регіонів призводить до поширення негативних тенденцій та загострення соціально-економічних проблем в країні.

На прикладі Дніпропетровської області було проаналізовано та встановлено прямий зв'язок між соціально-економічним розвитком регіону та країни в цілому. Основою процвітання України сьогодні має стати не тільки визначеність стратегічних пріоритетів регіонального розвитку, а і налагодження системи реалізації державної регіональної політики, яка б забезпечила готовність регіонів до неухильно зростаючого конкурентного тиску на внутрішньому та зовнішніх ринках у боротьбі за матеріальні, фінансові та людські ресурси, а також можливість ефективного використання регіональних систем та комплексів.

Література:

1. Аналіз соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області / О.Б. Ватченко, А.В. Лежньова, О.М. Фещенко // Культура народів Причорномор'я. — 2013. — № 265. — С. 26-30
2. Вознюк О. В. Напрями реформування системи управління регіональним розвитком Дніпропетровської області / О. В. Вознюк // Економічний вісник Національного гірничого університету. - 2015. - № 2. - С. 111-118
3. Інвестиційний паспорт Дніпропетровської області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://oblrada.dp.gov.ua>
4. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / за ред. чл.-кор. НАНУ, д.е.н., проф. Е. М. Лібанової. —К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. — 328 с.
5. Мельник А. Ф. Управління розвитком муніципальних утворень : теорія, методологія, практика : [монографія] / А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський. — Тернопіль : Економічна думка, 2007. — 476 с.
6. Основні показники економічного та соціального розвитку Дніпропетровської області на 2017 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://adm.dp.gov.ua/OBLADM/obldp.nsf/document>
7. Огліх В. В. Аналіз соціально-економічного розвитку економічної системи Дніпропетровської області / В. В. Огліх, Т. І. Єфанова // Економічний простір. — 2014. — № 87. — С. 91–99.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Програма соціально-економічного та культурного розвитку області на 2017 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://adm.dp.gov.ua/OBLADM/obldp.nsf/document>
10. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток : наукова доповідь / [Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарук ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». — К., 2015. — 304 с.

СТАН ПОВОДЖЕННЯ З ПРОМИСЛОВИМИ ВІДХОДАМИ В СТАРОПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНАХ

Кочешкова І.М.,

головний економіст,

Трушкіна Н.В.

кандидат економічних наук, науковий співробітник

Інститут економіки промисловості НАН України (м. Київ)

Трансформаційні зміни суспільства ведуть до того, що на сучасному етапі розвитку держави актуальними науковими завданнями соціально-економічного розвитку регіонів є відмова від споживацького ставлення до природних ресурсів, необхідність вирішення критичної ситуації, що склалася з промисловими відходами, перехід до економіки замкнутого циклу, яка є основою стратегії сталого розвитку.

Значні масштаби ресурсокористування, енергетично-сировинна спеціалізація національної економіки, застаріла технологічна база основних галузей промисловості, великі обсяги утворення промислових відходів, відсутність інфраструктури поводження з ними роблять проблему управління відходами однією з ключових, яка потребує нагального вирішення, і найбільш вагомою для регіонів у ресурсному аспекті.

Це є справедливим для любого регіону нашої країни, але в першу чергу це стосується промислових регіонів, особливо старопромислових, де накопичено надзвичайно багато відходів [1].

Термін «старопромисловий регіон» виник ще в 70-их роках минулого сторіччя, але донині не існує його офіційного визначення, хоча щодо характерних особливостей цих регіонів суперечок серед вчених немає.

Ці особливості обумовлено тим, що старопромислові галузі в Україні (кам'яновугільна, залізорудна) з «точок зростання» стали «баластом» внаслідок їх низької адаптивності до ери постіндустріальних галузей через регіональну політику поглинання основних інвестиційних ресурсів держави старопромисловими «регіонотворюючими» галузями, що стримує інноваційний розвиток цих регіонів («консервує» технологічну відсталість). В

Україні до старопромислових регіонів відносяться Дніпропетровська, Донецька, Запорізька та Луганська області, що наглядно видно з рис. 1.

**Рис. 1. Частка важкої промисловості в економіці регіонів, %
(розраховано за даними [2])**

Все це відбувається внаслідок того, що старопромислові регіони, починаючи з кінця минулого сторіччя, переживають структурну кризу, в першу чергу через застарілу технологічну базу. Виробництва в цих регіонах мають тотальний дефіцит не тільки капіталу, а й реалістичних і конкурентоспроможних проектів розвитку.

В. Ляшенко такий перебіг розвитку промисловості в старопромислових регіонах називає «некроіндустріалізмом», враховуючи той факт, що біля половини вугледобувних і металургійних підприємств збиткові, бо технології виробництва зовсім застаріли, зношеність основних фондів досягла критичних значень, звідси – надзвичайно високі енергоємність і собівартість продукції [3]. Й цілком зрозуміло, що ці підприємства навіть якщо й мають бажання вторинно використовувати відходи, коштів на впровадження таких технологій не мають.

Існуючий стан на 1.01.2017 р. з відходами та поводження з ними у старопромислових регіонах наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Стан і поводження з відходами в старопромислових регіонах
(за даними [4-7])

Показники	Області			
	Дніпро-петровська	Донецька	Запорізька	Луганська
Накопичено відходів станом на 1 січня 2017 р., млн т	10238	864	162	156
Утворено відходів за 2016 р., млн. т	205,9	20,2	5,0	2,5
Утилізовано відходів у 2016 р., % від утворених	32,4	18,6	59,4	22,8

Щорічний обсяг утворення відходів за 2016 рік у порівнянні з показником 2013 року наведено на рис. 2.

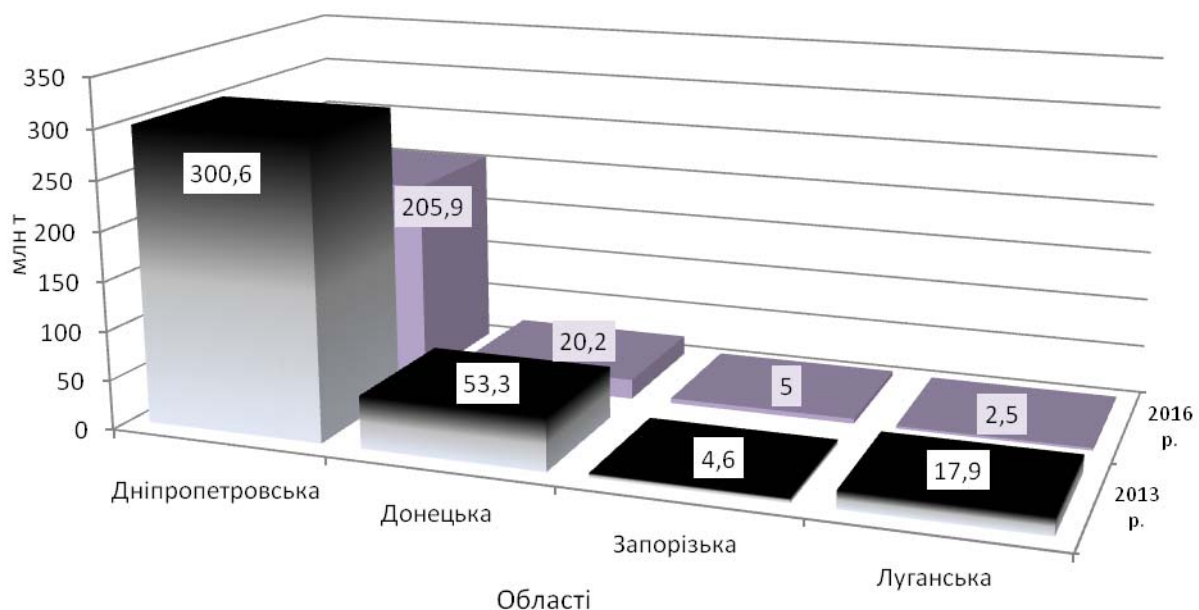

Рис. 2. Динаміка утворення відходів в старопромислових регіонах [4-7]

Щорічно найбільша кількість відходів утворюється в Дніпропетровській області, але треба відмітити позитивну тенденцію останніх років. За 2016 рік в області утворилося на 31,5% менше ніж за 2013 рік.

Навіть при достатньо високому рівні утилізації відходів в Запорізькій області (59,4%) там спостерігається негативна тенденція, за 2016 рік порівняно з 2013 роком утворилося на 8,7% відходів більше.

Різке зниження утворення відходів у Донецькій (у 2,6 раза) й Луганській (у 7,1 раза) областях, на жаль, не пов'язано з ефективною їх утилізацією, бо треба відмітити надзвичайно низький рівень утилізації відходів у цих областях. Так, в Донецькій області за 2016 рік було утилізовано всього 18,6% від загальної кількості утворених, в Луганській цей показник становив 22,8%. Зниження обсягів утворених відходів пов'язано з подіями на сході. Дані за 2014-2016 роки наведено без інформації по підприємствах, які знаходяться в зоні проведення АТО. Тому по цих областях коректними є порівняння відповідних показників саме з 2014 по 2016 роки (рис. 3).

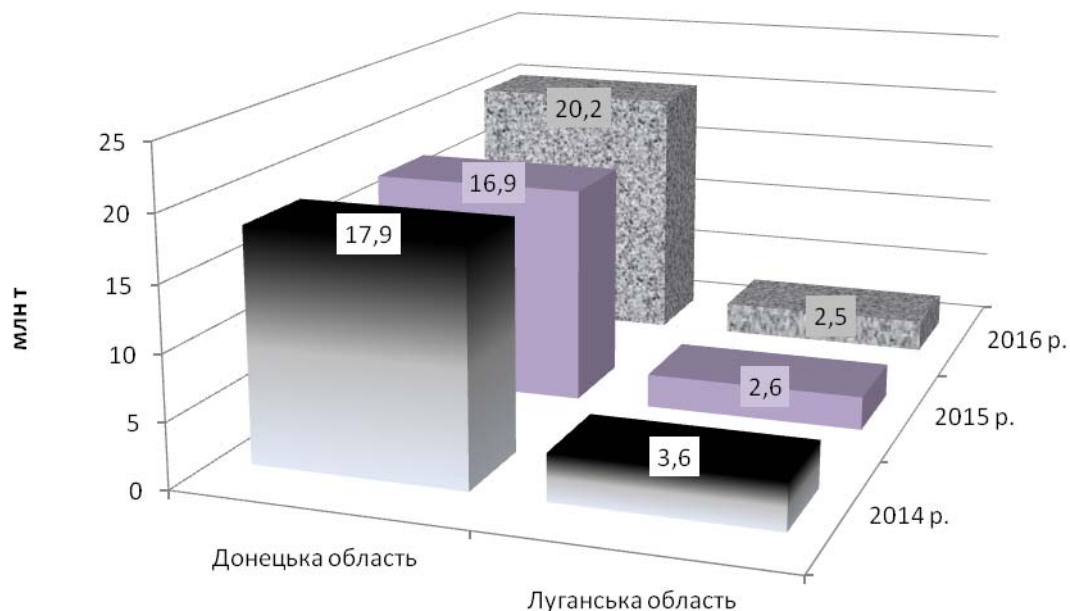

Рис. 3. Динаміка утворення відходів в Донецькій та Луганській областях [5, 7]

Якщо в Луганській області спостерігається поступове зниження утворення відходів, то в Донецькій області ситуація нестабільна, за 2015 рік утворилося менше відходів ніж за 2014 рік на 5,5%, але в 2016 році відбулося значне збільшення цього показника – на 19,5%.

Серед промислових відходів старопромислових регіонів найбільші обсяги мають осади промислових стоків, шлами та рідкі відходи очисних споруд, відходи чорної металургії та інші мінеральні відходи. А ось поводження з цими відходами в кожному із старопромислових регіонів дуже різне (табл. 2).

Таблиця 2

**Утворення та утилізація відходів за окремими категоріями матеріалів
у 2016 році [8-11]**

тис. т

Області	Осад промислових стоків / Утилізовано	Шлами та рідкі відходи очисних споруд / Утилізовано	Відходи чорної металургії / Утилізовано	Інші мінеральні відходи / Утилізовано
Дніпропетровська	964,3/783,0	560,0/0,3	2488,4/2279,2	184035,5/51377,5
Донецька	940,7/4,8	3919,8/1019,3	3706,0/3272,7	225883,5/57016,1
Запорізька	622,2/1,1	13,4/1,1	61,0/0,1	430,3/972,9
Луганська	2,2/0,3	0/-	139,6/221,6	1475,2/5,1

У табл. 3 наведено відсоток утилізації відходів від утворених обсягів окремих категорій відходів у старопромислових регіонах за 2016 рік.

Таблиця 3

Відсоток утилізації відходів (розраховано за даними [8-11])

%

Області	Осад промислових стоків	Шлами та рідкі відходи очисних споруд	Відходи чорної металургії	Інші мінеральні відходи
Дніпропетровська	81,2	0,1	91,6	27,9
Донецька	0,5	26,0	88,3	25,2
Запорізька	0,2	8,2	0,2	226,1
Луганська	13,6		158,7	0,3

В старопромислових регіонах і держава, і підприємства витрачають певні кошти на поводження з відходами. Витрати у старопромислових регіонах за 2016 рік на поводження з відходами наведено у табл. 4.

Таблиця 4

**Капітальні інвестиції та поточні витрати на поводження з відходами у
старопромислових регіонах за 2016 рік (за даними [8-11])**

Області	Капітальні інвестиції, тис. грн	Відсоток капітальних інвестицій по області від загальних капітальних інвестицій в Україні, %	Поточні витрати, тис. грн
Дніпропетровська	432020,1	16,494	3200828,6
Донецька	2208676,6	3,226	6719577,7
Запорізька	62554,3	0,467	258758,3
Луганська	800,4	0,006	122947,3

Також треба відмітити, що більшість з відходів негативно впливають на довкілля та на стан здоров'я людей. Це певною мірою відноситься й до відходів

підприємств старопромислових регіонів України: вугільних та металургійних підприємств.

Так, одним з основних джерел забруднення річок є стічні води з-під відвалів шахт, які містять підвищені концентрації титану, марганцю, літію, бром, берилію, кадмію. Також відвали шахт і збагачувальних фабрик, шламонакопичувачі є причиною засолення ґрунтів хлорид- і сульфат- іонами, а також зміни їх рН у бік зниження. Все це призводить до зміни хімічного складу ґрунтів і ґрунтових вод. Стік з порідних відвалів утворює наноси, що стають причиною повного знищення родючості ґрунтів. Тобто, мінеральний та хімічний склад відвалів впливає на зміну ландшафтно-геохімічного середовища вуглевидобувних регіонів. Процеси фізичного і хімічного вивітрювання та термічної дії (горіння териконів) постійно змінюють мінеральний і хімічний склад відвалів, внаслідок чого у навколишнє середовище попадає значна кількість хімічних сполук металів, що створює додаткове навантаження на екосистему в районах вуглевидобутку.

Екологічний стан старопромислових регіонів Донбасу ще до проведення АТО знаходився на досить критичному рівні, в першу чергу через недолугу структурну перебудову вугільної галузі України, яка обумовила депресивний стан значної частини монофункціональних міст Донбасу. Внаслідок закриття вугільних підприємств у несприятливій ситуації опинилися середні та малі міста із монопромисловою економікою, де робота на підприємствах вугільної промисловості складала основу життєдіяльності населення. Що, у свою чергу, значно вплинуло на рівень соціально-економічного розвитку цих регіонів та його екологічний стан [12].

Наразі на Донбасі існує загроза виникнення масштабної екологічної катастрофи через масове закриття вугільних шахт. І раніше тут постійно були позамежні нормативні забруднення води, ґрунту і приземної атмосфери, але навіть той відносно рівноважний стан тримався на тому, що рівень підземних вод стримувався шахтами на безпечній глибині. Верхня зона порід була не перенасичена водою (ставками, шахтними водами). Але коли зараз активно

скорочується або не відбувається видобуток вугілля – по обидві сторони проведення АТО – почався підйом рівнів води з глибини нагору.

Підприємства металургійної галузі також надзвичайно негативно впливають на навколишнє середовище. Фільтраційні втрати в ґрунт і ґрунтові води, втрати суспензій при транспортуванні їх в шламонакопичувачі, забруднення земель стають причиною негативної трансформації природного ландшафту, внаслідок чого змінюється видовий склад рослинного та тваринного світу, а також знижується біорізноманіття. Пилові викиди металургійних підприємств та його накопичення призводять до формування техногенних геохімічних аномалій, бо ці підприємства стають джерелом величезної маси твердих відходів, які розсіюються вітром при зберіганні, потрапляють у воду і ґрунт. Навіть у сучасних електросталеплавильних печах пил є токсичним, бо в ньому міститься хлор і фтор. Взагалі концентрація шкідливих компонентів у пилу і шламах в десятки й сотні разів більше, ніж в шлаках, що пов'язано з летючістю багатьох домішок [13].

На жаль, доволі складно кількісно розрахувати шкідливий вплив промислових відходів на здоров'я людини, але цілком зрозуміло, що промислові відходи, будучи одним з джерел привнесення у довкілля значної кількості забруднюючих речовин, прямо або опосередковано впливають на людину. Тому цілком зрозуміло, що стан здоров'я відображає динамічну рівновагу між довкіллям і людиною, бо крім генетичних чинників, способу життя на здоров'я людини впливають й чинники навколишнього середовища.

Найстрашніше, що майбутні громадяни України в багатьох випадках ще до народження приречені на хворобу. За підрахунками О. Грабовського в останні роки в Україні 70% вагітних жінок мають відхилення у стані здоров'я, а частка новонароджених із фізичними та неврологічними порушеннями зросла до 20%. Він також зазначає, що «негативний вплив навколишнього середовища на людину сьогодні настільки великий, що він усе більше й більше руйнує її генотип і завдає шкоди національному генофонду... окрім того, екологія є однією з найважливіших причин накопичення мутацій організму, які

стосуються генотипу людини. Приблизно 85% викликаються та переносяться водою. До хвороб призводить перш за все низька якість питної води, яка містить різні токсичні з'єднання важких металів, шкідливі органічні домішки та бактерії. Чим більше насиченість води солями, тим вище ризик захворювання на атеросклероз, інсульт, інфаркт тощо. Велику небезпеку для здоров'я людини представляє й забруднення ґрунту. Серед забруднювачів у першу чергу слід назвати токсичні важкі метали промислових і побутових відходів, радіоактивні речовини, гербіциди та ін.» [14]

Проведений аналіз стану з накопиченням відходів та поводження з ними підтверджує потребу в докорінній зміні відношення держави до цієї проблеми, потрібно переходити до управління відходами, до впровадження технологій вторинного їх використання, тим більше, що як для підприємств вугільної галузі, так і для металургійних підприємств існують подібні технології.

Уряд затвердив Національну стратегію управління відходами, яка запроваджує в Україні європейські принципи поводження, є першим стратегічним документом національного рівня, який визначає цілісну державну політику у сфері поводження з відходами [15].

Враховуючи, що Європейський Союз до 2019 року перейде до економіки замкнутого циклу, яка є основою стратегії сталого розвитку, Україна, виконуючи Угоду про асоціацію, також повинна перейти на таку ж модель. Звісно, це потребує масштабної технологічної модернізації, перебудови свідомості та відмови від споживацького ставлення до природних ресурсів.

Стратегія передбачає запровадження принципів циклічної економіки та розширеної відповідальності виробника, який заохотить бізнес до мінімізації утворення відходів та зацікавленості в їх переробці, а також впровадження п'ятиступеневої ієрархії поводження з відходами, яка працює в Європейському Союзі.

Реалізація Національної стратегії управління відходами потребує не лише підтримки громадян, але й потребуватиме ухвалення нової нормативно-правової бази та вимог до продукції споживання, а також підготовки нових

управлінських кадрів та готовності органів місцевої влади переходити на нову економічну стратегію. Наступним кроком із впровадження Стратегії має стати розробка національного та регіональних планів щодо її практичної реалізації.

Наразі тільки в Донецькій області для подолання негативних тенденцій в сфері поводження з відходами в Донецької області розроблено та затверджено розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника військово-цивільної адміністрації № 836 від 22.09.2016 р. «Програму поводження з відходами в Донецькій області на 2016-2020 роки». Програму розроблено відповідно до стратегічних цілей та завдань Стратегії розвитку Донецької області на період до 2020 року [16].

Програмою було передбачено фінансування заходів у 2016 рік на рівні 32452,08 тис. грн. Фактичний же обсяг фінансування заходів в 2016 році становив 61715,92 тис. грн., а саме з: державного бюджету – 0,0 тис. грн.; обласного бюджету 16693,32 тис. грн.; бюджетів міст та районів 16789,90 тис. грн.; інших джерел 28232,70 тис. грн. Тобто, фінансування заходів до обсягів, передбачених Програмою, становило 190%.

Держава вже робить певні кроки для переходу від поводження з відходами до управління ними. Так, з метою впровадження ефективної системи контролю за рухом та операціями у сфері поводження з відходами, а також підвищення якості надання адміністративних послуг створено першу електронну послугу в екологічній сфері «Декларація про відходи». 18 лютого 2016 року набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України № 118 «Про затвердження Порядку подання декларації про відходи та її форми», якою регламентується порядок одержання декларації про відходи [17].

З метою систематизації та уніфікації інформації щодо об'єктів утворення, обробки та утилізації відходів, здійснення контролю за їх станом, оцінки обсягів утворення відходів і рівня їх екологічної безпеки облдержадміністраціями здійснюється введення реєстру об'єктів утворення, обробки та утилізації відходів, який складається з двох частин: перша – об'єкти утворення відходів, друга – об'єкти обробки та утилізації відходів.

18 грудня 2017 року було введено в дію Закон України № 2059-VIII від 23.05.17 р. «Про оцінку впливу на довкілля» [18]. Закон впроваджує нову європейську модель процедури оцінки впливу на довкілля замість екологічної експертизи, передбаченої Законом «Про екологічну експертизу», що в свою чергу, втрачає чинність [19].

Крім того, що Закон впроваджує зобов'язання, передбачені Угодою про асоціацію з ЄС, він також дозволить забезпечити на належному рівні виконання Україною низки інших міжнародних зобов'язань.

Процедура оцінки впливу на довкілля спрямована на попередження та запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів. Згідно Закону здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим до прийняття рішення про провадження планованої діяльності, визначеної частинами другою і третьою статті цього закону.

Також на виконання вимог Закону «Про екологічну експертизу» 13 грудня 2017 року Кабінет міністрів України прийняв: критерії визначення планованої діяльності, її розширення та зміни, які не підлягають оцінці впливу на довкілля; порядок проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля; порядок передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та порядок ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля.

Затвердження стратегії, прийняття законів було і є вкрай потрібним, але це тільки орієнтири для управління відходами.

На жаль, у керівників підприємств й взагалі у населення немає відповідної культури захисту довкілля за рахунок ефективного рециклінгу відходів.

Тому надзвичайно актуальним та своєчасним є питання розробки концепції управління промисловими відходами, відповідних механізмів

управління ними на основі економічного стимулювання використання відходів та отримання додаткових прибутків від їх рециклінгу. Враховуючи надзвичайно важкий фінансовий стан підприємств старопромислових регіонів концепція, механізми управління відходами повинні базуватися на якісно новій моделі публічно-приватного партнерства із застосуванням венчурного інвестування та краудінвестингу.

До розробки механізмів управління відходами доцільно залучати групи високого рівня, в які будуть входити не тільки екологи, але й фахівці всіх галузей промисловості, які функціонують на території старопромислових регіонів, фахівці-медики. Також активно в них повинні брати участь місцеві органи влади, громади міст, колективи підприємств, які становлять загрозу довкіллю, місцеві підприємці.

Література:

1. Кочешкова І.М. Порівняльний аналіз показників поводження із промисловими відходами: регіональний аспект / І.М. Кочешкова, Н.В. Трушкіна // Економіка і фінанси. – 2017. – № 9. – С. 190-200.
2. Промисловість / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/prom.htm.
3. Ляшенко В.И. Стратегические аспекты структурных трансформаций Донбасса / В.И. Ляшенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TSwRHAbAmU4J:www.dgma.donetsk.ua/docs/doklad.ppt+%D0%BB%D1%8F%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE+%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D1%80%D0%BE%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BC&hl=ru&gl=ua&pid=bl&srcid=ADGEESiTNEmYIHj9r4AF-5hjVs6nOZ9QlzNxTGUulyZsPZVIlksgPN-vThDhY-v-d2FgkuhbNfZZV-F5AtjrWV4OT15LPAaklzAzuNGm2ZG-fqpdTu_gHKA4iIXST2adzuJDBucLJ--Z&sig=AHIEtbRN7AqqjMO5z8NQG9-8nNrv2z8WGA.
4. Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища у 2016 році: Дніпропетровська область [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/РЕГІОНАЛЬНА%20ДОПОВІДЬ_%202016%20_Дніпропетровська%20область.pdf.
5. Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища у 2016 році: Донецька область [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/Рег.доп.Донецька%202016.pdf>.

6. Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища у 2016 році: Запорізька область [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/Регіональна%20доповідь%202016%20Запорізька%20область.pdf>.
7. Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища у 2016 році: Луганська область [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/Регіональна%20доповідь%20Луганська%20%202016.pdf>.
8. Навколишнє середовище [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo%202015/ns/>.
9. Навколишнє середовище [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/environment.php>.
10. Навколишнє середовище [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6001&Itemid=100065.
11. Навколишнє середовище [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lg.ukrstat.gov.ua/sinf/osreda/rosreda.php.htm>.
12. Кочешкова І.М. Аналіз негативних наслідків закриття шахт і пропозиції щодо порядку виведення їх з експлуатації / І.М. Кочешкова // Уголь України. – 2014. – № 9. – С. 17-20.
13. Землянська О.В. Сучасні джерела антропогенного забруднення атмосфери / О.В. Землянська, Г.С. Мельничук, Т.В. Гусар [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://op.iee.kpi.ua/2/Untitled10.pdf>.
14. Грабовський О.В. Вплив екологічних факторів довкілля на духовне і фізичне здоров'я людини / О.В. Грабовський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-45-02/226-2010-06-24-09-25-13>.
15. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170820.html.
16. Програма поводження з відходами в Донецькій області на 2016-2020 роки. – Краматорськ: ДонОДА, 2017. – 57 с.
17. Постанова Кабінету міністрів України Про затвердження Порядку подання декларації про відходи та її форми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP160118.html.
18. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>.
19. Закон України «Про екологічну експертизу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z950045.html.

График проведения Международных научно-практических конференций 2018 г.

Название конференции	Дата проведения	Последний срок подачи материалов	Срок выхода из печати эл.версии сборника
Science and innovation, Montreal, Canada	26.01.2018	25.01.2018	15.02. 2018
Science and education: trends and prospects, Taunton, United States of America	23.02.2018	22.02. 2018	15.03.2018
Problems of modern science, Namur, Belgium	30.03.2018	29.03.2018	15.04.2018
Problems of development modern science: theory and practice, Madrid, Spain	27.04.2018	26.04.2018	15.05.2018
Perspectives of modern scientific research, Lisbon, Portugal	25.05.2018	24.05.2018	15.06. 2018
Scientific research: global and local perspectives, Plovdiv, Bulgaria	29.06.2018	28.06.2018	15.07.2018
Synthesis of science and society in solving global problems, Vienna, Austria	27.07.2018	26.07.2018	15.08.2018
Fundamental and applied research, Melbourne, Australia	24.08.2018	23.08.2018	15.09.2018
Global challenges of contemporary issues, Paris, France	28.09.2018	27.09.2018	15.10.2018
Strategic research directions, Coventry, United Kingdom	26.10.2018	25.10.2018	15.11.2018
Actual scientific research, Rome, Italy	23.11.2018	22.11.2018	15.12.2018
Current directions of scientific research, Nuremberg, Germany	28.12.2018	27.12.2018	15.01.2019

E-mail: conferencii.com@gmail.com

Site: <http://conferencii.com>

График публикации коллективных научных монографий на 2018 год

<i>Название конференции, исходные данные издательства</i>	<i>Срок предоставления материалов</i>	<i>Срок выхода эл. версии</i>
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ		
Информационная экономика: знание, конкуренция, рост. Montreal, Canada	28 января 2018	февраль 2018
Глобальные тенденции современного экономического развития. Madrid, Spain	28 февраля 2018	март 2018
Экономическая безопасность в условиях глобализации мировой экономики. Taunton, United States of America	28 марта 2018	апрель 2018
Инновационная экономика: проблемы и решения. Rome, Italy	28 апреля 2018	май 2018
Актуальные вопросы учета, анализа и аудита: теория, методология, практика. Melbourne, Australia	28 мая 2018	июнь 2018
Конкурентоспособность предпринимательских структур: особенности и перспективы. Coventry, United Kingdom	28 июня 2018	июль 2018
Проблемы экономики и менеджмента. Dublin, Ireland	28 сентября 2018	октябрь 2018
Роль финансово-кредитной системы в современных экономических условиях. Nuremberg, Germany	28 октября 2018	ноябрь 2018
Стратегическое управление и планирование в условиях трансформирующейся экономики. Lisbon, Portugal	28 ноября 2018	декабрь 2018
Формирование механизма устойчивого развития экономических систем. Plovdiv, Bulgaria	28 декабря 2018	январь 2019

Авторам выдаются справки об участии в разработке научных хозрасчетных тем:

- 1) Формирование механизма эффективного регулирования и управления экономической деятельностью предприятий (№ государственной регистрации 0113U007514).
- 2) Теория и практика управленческого и бухгалтерского учета, анализа и аудита деятельности субъектов хозяйствования (№ государственной регистрации 0113U007515).
- 3) Разработка концепции обеспечения экономической безопасности в условиях глобализации мировой экономики (№ государственной регистрации 0113U007516).
- 4) Проблемы социально-экономического развития предпринимательства (№ государственной регистрации 0114U006191).
- 5) Формирование и совершенствование механизма устойчивого развития экономических систем (№ государственной регистрации 0114U006192).
- 6) Повышение эффективности управления предприятиями различных организационно-правовых форм в условиях финансово-экономической нестабильности» (№ гос. регистрации 0114U006193).
- 7) Социально-экономические проблемы менеджмента (№ гос. регистрации 0114U006189).
- 8) Проблемы занятости и регулирования трудовых отношений в отраслях экономики (№ гос. регистрации 0114U006190).
- 9) Методологические и практические основы экономики природопользования» (№ гос. регистрации 0114U006194).

Координатор – секретарь оргкомитета
 к.э.н., проф. Дробязко Светлана Игоревна
 тел. +38 (068) 851-75-52
E-mail: ecofin.at.ua@gmail.com
Сайт: <http://ecofin.at.ua>

Редакция научного журнала "ЭКОНОМИКА И ФИНАНСЫ" приглашает к сотрудничеству в рамках опубликования научных статей докторов и кандидатов наук, молодых ученых, докторантов, аспирантов, соискателей, адъюнктов, магистрантов, студентов, молодых специалистов, преподавателей, научных работников, практиков.

ISSN 2311-3413

Журнал включен в международные наукометрические базы:

Российский индекс научного цитирования (РИНЦ)

Index Copernicus International (импакт-фактор ICI 5,35 из 9)

Ulrich's Periodicals Directory

Полные тексты статей представлены в Научной электронной библиотеке [eLIBRARY.RU](http://elibrary.ru)

Периодичность - 1 раз в месяц

Язык издания: украинский, русский, английский.

Прием статей – до 28 числа каждого месяца.

К публикации принимаются статьи, оформленные в соответствии со следующими требованиями:

1. Объем статьи – 10-25 страниц, включая иллюстрации, таблицы, графики, список литературы.
 - поля верхнее и нижнее, левое и правое – 2,0 см.
 - межстрочный интервал – 1,5
 - шрифт «Times New Roman» – 14
 - абзацный отступ – 1,25 см (не допускается создание отступа с помощью клавиши Tab и знаков пропусков);
 - текст выравнивается по ширине;
 - ориентация – книжная, без переносов, без постраничных сносок.
2. Ссылки на источники необходимо делать по тексту в квадратных скобках с указанием номеров страниц в соответствии источником. Например: [2] или [5, с. 131].
3. Список литературы приводится в конце статьи в алфавитном порядке.
4. Рисунки, таблицы и графики должны иметь названия, а в случае если их в статье несколько, то и нумерацию.

СТРУКТУРА СТАТЬИ

. Общие требования: основной текст статьи должен содержать такие обязательные элементы:

- постановка проблемы;
- анализ последних исследований и публикаций;
- выделение нерешенных ранее частей общей проблемы;
- цель статьи (постановка задачи);
- изложение основного материала исследования;
- выводы.

2. Рисунки и таблицы необходимо подавать в статье непосредственно после текста, где они упоминаются впервые, или на следующей странице. Все элементы рисунка должны быть сгруппированы.

3. Формулы в статьях должны быть набраны с помощью редактора формул (внутренний редактор формул в редакторе Microsoft Word for Windows).

4. Статья должна содержать названия статьи, аннотации и ключевые слова на украинском, русском и английском языках, объем аннотации от 50 до 120 слов, количество ключевых слов - минимум 5 слов.

Статья должна содержать следующие структурные элементы:

- индекс УДК (в верхнем левом углу страницы);
- индекс [JEL Classification \(Journal of Economic Literature\)](http://www.jelclassification.com);
- фамилия и инициалы автора (-ов), ученая степень, ученое звание и название статьи на трех языках - украинском, русском, английском (не более 3-х авторов), для **зарубежных авторов** - только на русском и английском языках;
- аннотация на трех языках - украинском, русском, английском, для **зарубежных авторов** - только на русском и английском языках;
- ключевые слова на трех языках - украинском, русском, английском, для **зарубежных авторов** - только на русском и английском языках;
- текст статьи;
- список литературы;
- список литературы на английском языке (транслитерация).

Надеемся на дальнейшее сотрудничество.

**Scientific journal
«ECONOMICS AND FINANCE»**

**AGRICULTURAL
UNIVERSITY - PLOVDIV**

Socio-economic development of regions

Collective monograph

Copyright © 2017 by the authors
All rights reserved.

WARNING

Without limitation, no part of this publication may be reproduced, stored, or introduced in any manner into any system either by mechanical, electronic, handwritten, or other means, without the prior permission of the authors

Edited by the authors.

ISBN 978-617-7214-55-6

Academic Publishing House
of the Agricultural University Plovdiv,
Bulgaria